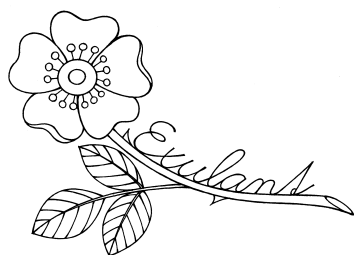

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 31 (1/2011)

občanského sdružení

EXULANT

Milí čtenáři,

první letošní číslo dostáváte poněkud dříve než v jiných letech. Je to proto, že na červen chystáme zájezd po památných místech českých exulantů v Lužici, a tak Vás prosíme, abyste se včas přihlásili. Evangelizační shromáždění bude letos spojeno se zájezdem a uskuteční se v neděli 19.6.2011 v Liberci.

Nezapomeňte také na naše další setkání v Trpístech a na konferenci a valnou hromadu v Litomyšli.

K dispozici máme ještě knihy Edity Štěříkové „Zelów, česká exulantská obec v Polsku“, „Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století“ a knihu Oldřicha Rejchrtů „Paprsky kalicha v letorostech Čechů z Volyně“. Máte-li o knihy zájem, napište na adresu Mgr. Pavel Čáp, Brechtova 4/778 (schránka č.25), 149 00 Praha 4 nebo na adresu občanského sdružení.

Těšíme se na osobní setkání při našich akcích v roce 2011.

Jan Bistranin

Předvelikonoční poselství

Když vjel Ježíš do Jeruzaléma, po celém městě nastal rozruch, ptali se: Kdo to je? Zástupy odpovídaly: To je ten prorok Ježíš z Nazareta v Galileji (Matouš 21,10-11).

Velikonoční období začíná Ježíšovým vjezdem do Jeruzaléma. Církev si tuto událost připomíná na Květnou neděli – Palmarum – zdobí své kostely, konají se

průvody s ratolestmi – a my se ptáme, či chceme si odpovědět na otázku, kdo vlastně je ten Ježíš. Opusťme naši představitost a fantazii a dbejme při odpovědi jen na to, co říká Bible. Ježíš je velikán, kterého nelze přehlédnout. Otázku, kdo je Ježíš, si musí položit jeho příznivec i protivník. Podobné otázky si kladli lidé odedávna a čteme-li evangelijní příběhy – narážíme na ně na mnoha místech. A je pozoruhodné, jak jej lidé viděli. Každý ve svém světle, každý ze svého úhlu pohledu a chápání. Mohli bychom vyjmenovávat: jedni v něm viděli filosofa, jiní mluvili o náboženském géniovi, jiní jej viděli spíše jako mravokárce a učitele mravnosti, socialisté v něm viděli sociálního reformátora, který to ovšem neustál a prohrál – neuspěl, revolucionáři v něm vidí buřiče a revolucionáře, který šel tak daleko, že uměl za myšlenku položit i život. A mohli bychom ve výčtu pokračovat. Jsou to ovšem pohledy jednostranné právě proto, že na sebe braly plášť všelijakých „vědeckých“ pohledů a straší v hlavách mnohých lidí i církví až dodnes. Co On sám na sobě považoval za nejdůležitější, bylo, že přinesl/přináší evangelium lásky a života, že nesl a NESE světu SLOVO.

Není jednoduché odříkat Ježíšův životopis. Je řada filmových zpracování, každé mělo svůj pohled, důraz. Z evangelií nevíme ani jak vypadal, ani pořádně kde bydlel, ba ani zda jeho veřejné působení trvalo jeden, dva nebo tři roky. Evangelia totiž nepodávají jeho životopis, nemluví o něm tak, jako my mluvíme s úctou třeba

o Komenském nebo o někom, kdo byl slavný, chrabrý, statečný, ale kdo je již přece jen dávno mrtev. Evangelia o něm mluví jako o tom, kdo je živ! To je jedinečné a výjimečné! On už ve své době stál uprostřed svých současníků, mezi kněžími a zákoníky, farizeji a celníky, bohatými a chudými, zdravými a nemocnými, spravedlivými i hříšníky, ale byl naprosto odlišný od nich a pro každého z nich. Rozdílným způsobem bylo pro každého setkání s ním jedinečným zážitkem. Ať už ho přijali nebo se na něho rozhněvali. A ve stejném duchu musíme pokračovat, když se ptáme, čím byl? Byl učitelem, rabínem, prorokem – ale jinak, než ostatní učitelé a proroci. Jen si povšimněme jeho slov – žádné snění o tom, co bývalo, jak to bývalo dobré a krásné a nezkažené, žádná fantazie o daleké budoucnosti – vždycky jen jasné a prostě: nyní mluví s tebou Bůh. Každého, s nímž se setkal, stavěl a postavil před Boha – přímo a odpovědně.

Měl i odpůrce a uměl s nimi jednat. Uměl jim otevřít ústa a uměl jim i ústa zavřít (Mt 22, 34). Nemocní se k němu hrnuli, příbuzní a přátelé se za ně přimlouvali – mnohé vyslyšel, jiné nechal čekat! Svě učedníky si povolal a nenechal jim ani možnost žádné výmluvy, prostě: následujte mne. Jiným, kteří s ním chtěli chodit, to naopak rozmluvil s douškou, že ani nemá kde spát. Býval obklopen tisícihlavými zástupy, ale když jej chtěli provolat a prohlásit za krále – odešel pryč.

Co na něm imponuje, je to, jak jednal – s nesmírnou autoritou. Nečistému duchu řekl: Mlč a vyjdi z toho člověka – a stalo se. Ve svatém hněvu zpřevracel stánky s předvelikonočními tretkami na nádvoří chrámu, jindy jat milosrdenstvím se ujal člověka, kterým ostatní pohrdli a kterého odsoudili. A děti – ty přijímal, i když byl unaven a učedníci tomu bránili. Prostě zářila z něho autorita skrytého Božího království, které v něm přišlo.

Evangelium – nový zákon – nejlépe vyjadřuje bohatost jeho díla – např. různými jmény a tituly, které mu dává: Ježíš

Nazaretský, Pomazaný, Mesiáš, Kristus, Syn Davidův, Syn člověka, Syn Boží, Beránek Boží, Alfa i Omega, Pán a Bůh a možná ještě na další mnohé tituly bychom přišli – rozbor každého by vydal na jedno kázání!

Možná namítnete: to my všechno už víme. Co s tím? Když slyšíme evangelium, musíme v něm přece slyšet jeho hlas, jímž nás k sobě volá. Musíme se po něm ptát, stále znovu a znovu. Ani Jan Křtitel nebyl ušetřen úvah, zda Ježíš je ten pravý a jediný. A právě jemu na tuto otázku Ježíš vlastně odpověděl: Blaze tomu, kdo se nade mnou neuráží. Neuráží přesto, že jdu tak neobvyklou cestou ponížení a oběti, místo tak „normální“ a nám tak blízké cesty moci a slávy.

A co je důležité a co si chceme společně ujasnit a osvojit je, že i dnes se s námi setkává. A zase nenápadně – ve svém slově, ve svátosti, ve společenství, když je uprostřed nás. A my, jsme-li jen trochu citliví k jeho vlivu, k jeho životnímu příběhu, poznáváme pod jeho pohledem, kde jsme a kde máme být. Až nás mrazí, když slyšíme, že nebudeme-li dost bdělí a ostražití, přijdou jiní a my můžeme být vyvrženi z kola ven, klidně bychom mohli uslyšet: máte padáka – právě vy, kteří si myslíte, že jste vyvolení! To je užitečné slyšet! Vždyť naše zbožnost má cenu jen potud, pokud se chceme odevzdat do jeho vůle.

Co je NOSNÉ, PODSTATNÉ – z jeho evangelia rostla vždy naděje. A my dnes nemusíme žít, jako by pro svět nebyla nikde pomoc. Naopak, křesťan, věřící člověk ví, že Kristus je živ i dnes a je Spasitelem – Zachráncem světa, i tohoto světa 21. století, který se zdá svými projevy jako naprosto bezperspektivní – v oblasti politické, hospodářské, lidské. Není třeba být zahořklým člověkem, neboť v Kristu Ježíši je naše pomoc.

Je ovšem třeba se pro něho rozhodnout. My jsme zatíženi představou, že na světě není nic dokonalé, nic absolutní. Ježíš je dokonalý – neříkejme „byl“ – On JE! Blaze tomu, kdo od něho neodpadne, kdo

setrvává s ním až do konce, kdo se bude vždy znovu a znovu ptát a znovu a znovu se pro něj rozhodovat.

A co na něm může pohoršovat? Na to si musí odpovědět každý sám, proč vlastně nejsme jeho následovníky. Zdá se nám málo významný, slavný, malý, nepraktický, jeho učení přesahuje náš rozum? Nebo že jen málo významných lidí se k němu dnes hlásí? To vše jsou pokušení, která přicházejí. Jako Jan si kladl otázku, zda Ježíš je ten, který má přijít či jiného má čekat, tak se musí vždy znovu a znovu ptát každý z nás – sám za sebe a sám pro sebe! Nebo bychom raději viděli Ježíše zalitého krví nepřátel, když by je dával křižovat a zbavoval je majetku a dával všechno nám?

Asi se mnou budete souhlasit, když řeknu, že ještě leccos bychom od něho chtěli slyšet – třeba co si myslí o politice nebo o vědě či technice. To u něho nenajdeme, a když, tak jen v lehkých a neznatelných náznacích. Ale donutí-li nás, abychom šli do sebe, tehdy jeho evangelium je tak mocné a živé, že stačí. Můžeme to zkusit.

Vyslovit jméno Pána Ježíše znamená, že je o nás postaráno, že On je nadějí a světlem i zachráncem světa.

„Ježíši, Pane, příklade všech ctností, zrcadlo lásky, cti i povinností, vzbud' ve mně lásku, mírnost, snášenlivost, smířlivou tichost. Toho ty chráníš, na tebe kdo myslí, tobě kdo všechny podrobuje smysly. Tvého si stále Ducha jenom přeji – do beznadějí.“
/EZ 479, 1+10/.

Petr Brodský

POZVÁNKY

Exulant v roce 2011 zve:

9. dubna – Odhalení pamětní desky potomkům exulantů a zakladatelům sboru BJB ve Vikýřovicích – v 15 hodin

18. – 19. června – Zájezd „Po stopách exulantů v Lužici a misijní odkaz Jednoty bratrské“

21. června - Vzpomínkové shromáždění na Staroměstském náměstí v Praze

(u příležitosti 390. výročí poprav 27 představitelů českého stavovského odboje roku 1621)

21. srpna – Setkání reemigrantů ve 14 hodin na hřišti v Trpístech

8. a 9. října – Konference a valná hromada v Litomyšli, téma: „Přínos reemigrantů k životu evangelických církví“

Veritas v roce 2011 zve:

26. března – Seminář pro učitele a zájemce o dějepis, český jazyk a společenské vědy v Pardubicích. Hlavní téma: Žilinská synoda 1610–2010

21. května – Valná hromada historické společnosti v Praze. Téma: 20 let historické společnosti VERITAS

1. – 8. července – Pracovní soustředění historiků v Telči. Hlavní téma: 20 let VERITAS

3. září – Putování do Velké Lhoty u Dačic – zářijový výlet do Střediska české reformace s odpoledním naučným programem: Porovnání toleranční modlitebny a valdenského templu.

Další pozvání:

2. července – Noční sejití na Kalichu u Železného Brodu

3. července

– Husův den na Kalichu u Železného Brodu
– setkání na Růžovém paloučku u Litomyšle
– koncert Southminster Ringers ve sboru ČCE Ratiboř u Vsetína

6. července – Husova slavnost ve sboru ČCE v Kateřinicích a v Husinci u Prachatic

12. září – vzpomínkové setkání u pomníku předtolerančního evangelického kazatele Jana Maníše v Ratiboři u Vsetína

15. října – Sjezd Kostnické jednoty – sdružení evangelických křesťanů

Valdenští – svědkové Kristovi

(pokračování)

Ještě více než v Čechách sehrála valdenská diaspora roli podhoubí a kvasu v případě německé i švýcarské reformace,

zejména u lidových vrstev. Valdenští přijali reformaci s nadšením, zvláště postoje V. Farel, předchůdce J. Calvina v Ženevě, M. Bucera, reformátora ve Štrasburku a J. Oekolampada v Basileji. Zajímavé je, že podle tehdejšího svědectví reformátorů byly z valdenských „cítit“ českobratrské myšlenky.

Roku 1532 dochází ke svolání valdenského synodu v Chanforan v Angrognském údolí, na němž se valdenští přihlásili definitivně k reformaci, a tím se uvědoměle proměnili z hnutí evangelického nonkonformismu v církev. Tento krok je výrazně transformoval. Vzdali se potulného kazatelství, v německy mluvících zemích valdenští stejně splynuli s reformačními církvemi. Synod odmítl i úplnou chudobu svých kazatelů, odmítání přísahy, nenásilí a celibát svých kazatelů.

Část valdenských usnesení synodu nepřijala. Vypravila delegaci do Mladé Boleslavi k Jednotě bratrské. Tam poznali, že i Jednota se otevřela reformaci, že zvítězila tzv. „velká stránka“ a její smysl pro vzdělání a otevřenost vůči společnosti. Boleslavští bratři přesto shledali závěry Chanforanského synodu unáhlenými. Řekli jim: reformujte, ale dbejte přitom na své vlastní duchovní dědictví. Sami Čeští bratři se stavěli kriticky k druhé reformaci, zejména k jejímu spojení se světskou mocí.

Po návratu valdenské delegace z Čech došlo v roce 1533 k dalšímu synodu, tentokrát v Prali. Ten ale potvrdil závěry předcházejícího. Uzavřela se tím středověká kapitola potulného kazatelského valdenství.

První a druhá reformace se od sebe vzájemně odlišovaly. První stavěla na „Kázání na hoře“, druhá na pavlovském ospravedlnění z víry. Ta první bere evangelijní důrazy jako základ životních pravidel bez většího odstupu a snaží se je aplikovat při obnově církve i společnosti. Ta druhá individualizuje biblickou zvěst a užije ji k rozjímání o osobním věčném životě. Ztrácí tím na etickém dopadu na celou společnost. Ta první je v nejširším smyslu lidová: sdružuje vyznavače z nejnižší postavených společenských vrstev. Je sociálně zneklidňující,

nonkonformistická – až i revoluční. Druhá je naopak konformní, konzervativní.

Obsazení Savojska, které obklopuje italský Piemont, francouzskými vojsky v roce 1536, vyvolalo v Piemontu reformační explozi. Vzniká prostor pro upevnění reformačních pozic a budování valdenské církve. Začínají se stavět první modlitebny. V Ženevě začínají studovat první valdenští bohoslovci. Netrvá to však dlouho. Kníže Savojský se dostává pod tlak katolických mocností požadujících obnovu katolické moci.

Už v roce 1559 začíná éra protireformace a invaze jezuitů. Katolická vojska vypálila a „vyčistila“ od valdenských rozsáhlé oblasti Provence ve Francii a Kalábrie v Itálii. Valdenští jsou přiváděni na popraviště jako dobytek na porážku. Poprvé ve svých dějinách se stavějí na odpor se zbraní v ruce. Překvapují nepřítele guerrilovým způsobem boje, s nímž tehdejší vojenská taktika nepočítala. Valdenští partyzáni se zjevují jako duchové z hor, napadají vojenské tábory okupantů a zase rychle mizí. Byl to boj Davida a Goliáše, ve kterém se valdenští skutečně povzbuzovali ve svém spravedlivém zápase za pravdu a svobodu příběhy ze Starého zákona podobně, jak to činivali husité 150 let před nimi. A zvítězili! Dosáhli uzavření příměří v Cavour v roce 1561.

Tridentský koncil přijal na závěr svého zasedání v roce 1563 tvrdá protireformační opatření. Ve Francii dochází ke střetu katolíků a hugenotů a ke známému masakru o Bartolomějské noci (23.8.1572). Válka vyústí v roce 1598 ve vydání tzv. Nantského ediktu, kterým je uznána svoboda vyznání. Značná část francouzského jihu zůstává v rukou hugenotů, což přirozeně mělo příznivý dopad i na valdenské. Přestože knížectví Savojské zůstalo katolickou državou, jeho horské části byly tolerovány jako valdenské.

Povaha valdenské rezistence se pomalu začíná měnit. Vedle geografických faktorů přibývají i faktory mezinárodně politické – rozložení vnějších sil v Evropě. Vnitrocírkevně se valdenská církev vyvíjí originálně. Ač byla teologicky napojena na Ženevu, její

struktury a vnitřní mechanismy byly jiné. Na rozdíl od kalvínské církve městského státu s pevným řádem v rukou obchodníků, šlo v případě valdenských o volnou venkovskou unii svobodných sborů, jež k sobě byly vázány společným závazkem vzájemné solidarity. Třicetiletou válku prožili valdenští v relativním klidu, i když docházelo k jednotlivým výpadům vojenským a k příležitostným masakrům části obyvatelstva v údolích. Skutečnost, že valdenští už nebyli izolovaným hnutím na okraji dění, ale tvořili integrální součást protestantské poloviny Evropy, jim často pomáhala odvracet válečné pohromy a hrozby likvidace. Roku 1655 dochází znovu k pronásledování a k pokusu o novou křížovou výpravu, organizovanou jezuita a italskými i španělskými fanatickými knížaty. Valdenští zorganizovali diplomatickou intervenci přes piemontskou regentku Kristinu, adresovanou puritánskému anglickému parlamentu a O. Cromwellovi. Známy anglický básník John Milton složil na téma masakru valdenských v roce 1655 sonet, kolující po celé Evropě. Cromwell a angličtí spojenci vyvinuli diplomatický tlak na Francii a Savojsko. Výsledkem bylo potvrzení dohody z Cavour o příměří. Podobné situace nastávaly i později v různých politických a vojenských vřavách Evropy 17. i 18. století. Po pádu Cromwellovy republiky a nástupu Stuartovců v Anglii dochází i ve Francii k upevnění absolutistické moci Ludvíka XIV. Král zrušil Nantský edikt (1685), což vedlo k početné hugenotské emigraci do Švýcarska, Německa a zejména do Ameriky. Piemont je vojensky obsazen v bleskové třidenní invazi. Důsledkem je možná největší masakr valdenských vůbec. Ze 14 tisíc valdenských jsou 2 tisíce zabity, 8,5 tisíce uvězněno a zbytek uprchne do Švýcarska. Vítězství Viléma II. Oranžského v Holandsku a jeho dosazení na anglický trůn opět promění rozložení sil v Evropě. Valdenští využívají možnosti a vracejí se domů, pěšky, dlouhým pochodem ze Švýcarska přes Alpy ve „Slavném návratu“ a obnovují život v údolích, kde naleznou

pouhých 300 souvěrců!

Francouzskou revoluci v roce 1789 valdenští nadšeně přivítali. Přinesla totiž náboženskou svobodu. Zase se – alespoň na chvíli – otevřelo horské ghetto a oni mohli obchodovat, získávat půdu na pláních a posílat děti do škol. I poté, co revoluci vystřídalo napoleonské impérium (1804–1815), už k větším represím nedocházelo. Valdenští se jen museli vzdát samostatné církve, ta byla začleněna do francouzské reformované církve. Část valdenských, žijících na francouzské straně hor, v ní již napořád zůstane. Po pádu napoleonské říše se valdenské ghetto ještě jednou uzavřelo. Ale začaly se v něm dít nové věci. Pod vedením anglického generála Ch. Beckwitha, který přišel mezi valdenské s vizí nové kultury a vzdělanosti, vybudovali v horských údolích 169 jednotřídních školiček. V každé sebemenší vesničce! A v Torre Pellice vzniklo dokonce lyceum. Modernizovaný vzdělávací systém přinesl mezi valdenské kulturní revoluci. Nejlepší absolventy těchto škol pak valdenští vysílali na nejlepší univerzity do protestantské Evropy.

Když rok 1848 zahájil po celé Evropě zápas za občanské svobody, pochopili valdenští, že nadchází i pro ně důležitý okamžik. Nejenže napsali piemontskému králi Carlovi Albertovi petici, v níž žádají odstranění všech represivních instrumentů, zaměřených proti nim, ale přidali se ke garibaldovským revolučním silám v Torinu a aktivně se zúčastnili na přípravě nové ústavy pro nově sjednocenou Itálii. Ústava, v níž byly zakotveny veškeré občanské i politické svobody i pro valdenské, byla přijata dne 17.2.1848. Ihned se na kopcích nad valdenskými údolími rozhořely ohně. Valdenští uspořádali pochod do Torina. Ghetto bylo jednou provždy zbořeno. Nicméně v ústavě bylo řečeno, že státním náboženstvím bude i nadále římskokatolické vyznání, další konfese však budou tolerovány. Ch.Beckwith valdenským tehdy řekl: “Buď se stanete misionáři, nebo nebudete ničím“. A tak valdenští vyrazili z údolí do

celé Itálie. Museli se ale nejprve naučit italsky (jejich hovorovým jazykem totiž zůstávala provensálština/langedoc a spisovným francouzština). V Torinu vzniká italský valdenský sbor a ten za 5 let (1853) otevře impozantní kostel na hlavní třídě. Zasedá zde, v tehdy hlavním městě nové Itálie, italský parlament, v němž byli valdenští zastoupeni. Během 10 let vybudují valdenští své sbory ve všech klíčových městech Itálie až po Sicílii.

Itálie byla a samozřejmě i zůstala silně katolickou. Valdenští spolu s liberály se zapojili do zápasu o budování nového moderního laického státu. Byli a zůstali ve své většině antikolickými, denně až dodnes musí čelit obrovskému tlaku katolíků, přítomných ve všech státních i společenských strukturách. Spojili se proto s jinými protestantskými menšinami, které po roce 1848 pod vlivem zahraničních misí v Itálii vznikly (metodisté, baptisté, luteráni, Armáda spásy, aj.) a založili Protestantickou alianci (1881), v níž byli vždy dominantní silou nejen početně, ale zejména proto, že se opírali o bohaté duchovní dědictví. Podařilo se jim oslovit i střední vrstvy a inteligenci. Zapojili se do kulturního života země s heslem: Itálie nejprve potřebuje veřejné školství, ne katedrály, knihy, ne svaté obrázky, jasné profilované myšlení, a ne zbožné poutě.

Zapojení Itálie do 1. světové války znamenalo upevnění národního sebevědomí, proto je i valdenští podpořili. Nacionalismus se ale zvrhnul ve fašismus. B. Mussolini uzavřel konkordát s katolickou církví (1929). Protestanti byli vytlačeni na okraj společnosti. Byli sice „povoleni“, ale silně kontrolováni státem (státní souhlas ke kazatelské službě, omezování aktivit, zákazy veřejných akcí, apod.). To vedlo mnohé valdenské k tomu, že se upnuli k protestantskému tradicionalismu. Naopak mladší valdenská generace vyprovokovala mobilizaci k obnově „ducha evangelia“. Skupina farářů pod vedením Giovanni Miégge se soustředila na tehdy novou barthiánskou teologii a sledovala zápas „Vyznávající

církev“ v nacistickém Německu. Valdenská církev aktivně podporovala a spolupracovala s partyzány v boji proti fašismu. Po válce se valdenští zapojili do procesu obnovy demokracie. Na politické scéně časem vykrytalizovaly dva velké politické bloky: křesťanští demokraté, podporovaní katolickou církví a konzervativními silami a na druhé straně komunisté, podporovaní liberály, socialisty i valdenskými. Zejména poté, co křesťanští demokraté začali nepřímo perzekvovat adventisty, letniční a jiné křesťanské radikální skupiny a odmítli uvádět do praxe čl. 8 ústavy o ochraně náboženských menšin, zahájili valdenští ihned zápas o prosazení tohoto článku. Byl to vleklý boj, dohody bylo dosaženo až v roce 1978. Do čela mladých v církvi se postavil Tulio Vinay, schopný kazatel, který o sobě podal svědectví z nejlepších, když během 2. světové války organizoval ve Florencii úkryty pro pronásledované Židy. Ihned po válce začíná s mládeží budovat v Prali, jedné z nejdříve položených valdenských osad, středisko smíření Agapé a začátkem 60. let další středisko křesťanské služby v Riesi na Sicílii. Obě tato místa spolu s teologickou fakultou v Římě formují celý poválečný vývoj valdenské církve. Stávají se však zdrojem inspirace pro celou poválečnou ekumenu.

Po vstupu Itálie do Evropské unie prochází celá země zásadní transformací. Z původně zaostalé agrární země vzniká moderní průmyslový stát. To m.j. přináší obrovský odliv populace z venkova do měst. Tento proces drasticky postihl zejména valdenská údolí, která ztratila v 60.-70. letech až tři čtvrtiny svého obyvatelstva. Postižen je i jih Itálie, zvláště Sicílie, odkud odchází většina za prací na sever do Milána a Torina. Hluboká proměna společnosti otevře řadu sociálních problémů. Valdenská církev se na ně snaží reagovat různými iniciativami převážně diakonické povahy. Modernizuje tradiční střediska (sirotčince, domovy odpočinku, apod.), zřizuje nová moderní polyfunkční střediska sociální práce v Neapoli,

nemocnice v Ponticelli, Palermu, otvírá školy, rekvalifikační střediska, zakládá práci s imigranty a uprchlíky. Na Sicilii vznikají střediska sociální pomoci – plní funkci vzdělávací, kulturní, sociální, organizují i zemědělskou a jinou výrobu a obchod uprostřed téměř středověkého temna ovládaného sicilskou mafií. K podobné modernizaci dochází i ve valdenských údolích. Ačkoli valdanská církev zažila za více než 700 let pronásledování, přežívání v ilegalitě a uzavření do ghetta horských údolí, mentalitě ghetta nikdy nepropadla. Naopak znovu a znovu se otevírá palčivým otázkám a problémům a v každé nové generaci hledá jejich řešení s příkladnou otevřeností a odvahou.

Pavel Vychopeň

Jednota bratrská v rozhovoru se světovou reformací

Úvodem

Žijeme v době, která je poznamenána touhou mnoha křesťanů po jediné, obecné, svaté církvi Kristově. Toto hnutí, usilující o jednotu křesťanů, se nazývá hnutí ekumenické. Celému světu přece patří evangelium Ježíše Krista a celému světu patří i společné svědectví křesťanů o novém životě v lásce působením Ducha svatého. Mluvit však o lásce, a při tom zůstat zakopáni v našich sebeslavnějších tradicích, zlehčuje naše misijní úsilí a činí je nevěrohodným.

Přemýšlíme-li o Jednotě bratrské, která vznikla jako samostatný církevní útvar, nemůžeme se vyhnout otázce, jak se právě ona vyrovnávala s rozdělením církve. Nepůsobila rozkladně, jak ji obviňovali její nepřátelé? Nevyvolala roztržení Kristovy církve? Jsem přesvědčen, že nikoli. Spolupráce s římskokatolickou církví byla v té době nemožná. V českých zemích však žila a pracovala Církev podobojí – utrakvistická a o několik desetiletí později se Jednota musí vyrovnávat s novými impulsy, přicházejícími z reformního hnutí v Německu a ve Švýcarsku. Proč se nepřipojila k některému

reformnímu proudu? Nás bude ovšem zajímat především vzájemný vztah mezi Jednotou a reformátorem Dr. Martinem Lutherem.

Když v univerzitním saském městě Wittenbergu dosud málo známý profesor biblické theologie Dr. Martin Luther přibil 31. října 1517 na vrata zámeckého kostela 95 thesí, které se týkaly problematiky pravého pokání a církevních odpustků, Jednota bratrská již dovršila 60 let své existence v Kunvaldě a padesát let uplynulo od chvíle, kdy se kunvaldské bratrské společenství rozhodlo zpřetrhat svazky s římskokatolickou církví volbou vlastních kněží.

Máme-li porozumět bohosloveckému rozhovoru mezi zástupci Jednoty bratrské a Dr. Martinem Lutherem a jeho spolupracovníky, pak je nutné sledovat cestu víry tohoto velikého Božího svědka, a také cestu víry samotné Jednoty až do chvíle, kdy se obě cesty protnuly ve vzájemném obohacení a vzájemné službě.

Duchovní vývoj v Jednotě bratrské Doba Řehoře Pražského

Prvních dvacet let života Jednoty bylo podstatně ovlivněno charizmatickou osobností bratra Řehoře Pražského. Byl to on, kdo prostřednictvím zvoleného arcibiskupa Jana Rokycany, svého strýce, dojednal odchod bratří do Kunvaldu na litické panství krále Jiřího z Poděbrad. On integroval nejrůznější skupiny probuzených křesťanů, kteří se shromažďovali pod kazatelnami kněží, jenž se odvážili kritizovat stav nejen římskokatolické, ale i husitské církve. On si dříve než ostatní uvědomoval, že vznikající církevní společenství musí žít na základě jasných pravidel, vyposlechnutých ze svědectví Nového zákona. On velmi brzy rozpoznal, že Jednota bratří, má-li obstát, si musí zvolit vlastní kněze, nezávislé na kněžském řádu v římskokatolické církvi, kteří budou pečovat o život jednotlivých sborů. A byl to s velkou pravděpodobností on, kdo psal obranné listy v době, kdy členové Jednoty byli vystaveni prvnímu pronásledování za panování krále Jiřího z Poděbrad. Jejich jménem psal dopisy

a traktáty, v nichž se snažil prokázat, že cesta, na kterou se vydala Jednota, není svévolným činem, nýbrž důsledkem „nouze spasení“ – veliké vnitřní úzkosti, kterou prožívali věrní křesťané coram Deo – před Boží tváří.

Z jeho pera pocházejí pravděpodobně traktáty: *Spis o dobrých a zlých kněžích; Zdali hříšný kněz posvěcuje; O úzké cestě Kristově; O církvi svaté* a další. Bratr Řehoř nebojácně a pohotově jménem svých vězňených spolubratří vysvětloval společné rozhodnutí Jednoty: „*My jsme se na to vydali, abychom samým Čtením se spravovali a příklady Pána Krista i svatých apoštolů v tichosti, v pokoře, v trpělivosti, v milování nepřátel, jim dobře činíce i dobřého přejíce i za ně se modléce.*“

Doba Vladislava Jagellonského: 1471- 1516

V roce 1471 zemřel nejprve arcibiskup Jan Rokycana a brzy po něm i král Jiří z Poděbrad. Z podnětu Jiřího z Poděbrad byl zvolen českým králem Vladislav Jagellonský, syn polského krále Kazimíra IV, rozhodný katolík, (vládl v letech 1471-1516). První desetiletí jeho vlády znamenalo pro Jednotu poměrně klidné období, protože se král Vladislav musel bránit proti útokům uherského krále Matyáše.

V této době slabé vlády přirozeně vzrůstala moc šlechty. Bratři svým pokojným životem, spolehlivostí, pracovitostí a osobní zbožností působili na své okolí, takže našli zastání u některých mocných pánů. K nim patřili Jan Kostka z Postupic s rozsáhlými majetky ve východních Čechách, v Brandýse nad Orlicí a v Litomyšli, Jan Tovačovský z Cimburka – pán v Mladé Boleslavi, Ctibor Tovačovský v Hranicích a v Přerově. V době, kdy končil svůj plodný život Řehoř Pražský v Brandýse nad Orlicí (12. 8. 1474), hlásilo se k Jednotě navzdory pronásledování jeden až dva tisíce členů. Bratři přijali roku 1480 do svého společenství také několik set valdenských křesťanů z Branibor, kteří byli ve své vlasti krutě pronásledováni. Byl to

mimořádně odvážný čin v době, kdy sama Jednota byla označena za pikarty – kacíře, kteří narušují jednotu univerzální církve.

Tlak na Jednotu se dále stupňoval, přestože došlo v r. **1485 k náboženskému smíru** v zemi, který zaručoval stejné podmínky katolíkům i utrakvistům. Na Jednotu se tento smír nevztahoval.

Statečnost a vytrvalost bratrských kněží i prostých členů v době pronásledování probouzely zájem o Jednotu ve všech vrstvách národa. Téměř se opakovala situace z počátků Jednoty. Někteří duchovně probuzení studenti a univerzitní učitelé naslouchali výrazným kazatelům v pražských chrámech. Zvlášť mocně působil na vnímavé posluchače kněz podobojí Michal Polák, který později zpečetil věrnost Kristově pravdě svým životem.

Mezi tyto hledače pravdy patřili budoucí vůdcové Jednoty, bratři Jan Černý – lékař a jeho pokrevní bratr Lukáš Pražský, Vavřinec z Krasonic a další studenti. Prostřednictvím spisů Petra Chelčického se roztoužili po pravém křesťanském společenství, které nakonec našli v Jednotě.

Bratr Lukáš později píše, jak „*toužil po společenství křesťanů, kteří se skutečně spravují Kristovým zákonem a které konečně našel mezi Bratry.*“ Jeho vstup do Jednoty měl pro další směřování Jednoty bratrské mimořádný význam. Bratr Lukáš se stal jejím nejvýraznějším theologem a učitelem.

Jednota v této době již jasně formulovala svou ekklesiologii – nauku o církvi a pevně stanovila řady osobního i sborového života. Nejvyšším orgánem byla Úzká rada, v níž měl prvenství bratr Matěj Kunvaldský, jeden ze tří prvních zvolených kněží. Dospělí, kteří byli přijímáni do Jednoty, se dělili na počínající, prospívající a k dokonalosti se nesoucí; pouze třetí skupina byla připuštěna k Večeři Páně. Velký důraz se kladl na znalost Písma a pravidelný modlitební život. Jednota převzala od obecné církve zpověď, posty, poslední pomazání. Záleželo jí na sporádaném životu manželů a na příkladném životu bratrských rodin. Zvláštností sborové

praxe v Jednotě bylo provádění kázně podle 18. kapitoly, veršů 15-17 Matoušova evangelia, to znamená nejprve osobní pastýřský rozhovor, dále v případě vzdoru a nekajícínosti napomenutí před svědky, napomenutí před celým sborem a nakonec vyloučení z církve.

Jako společenství poutníků, kteří žijí ve světě, ale nejsou ze světa, se Jednota v té době radikálně distancovala od veřejného politického působení, odmítala účast v městských radách a na soudech, zakazovala přísahu. Od pánů, kteří se chtěli stát členy Jednoty, vyžadovala, aby se zřekli své pravomoci nad poddanými.

Zápas o odpovědnost za věci veřejné

Ukázalo se, že právě odpovědnost církve za věci veřejné a vztah víry a skutků, se stanou nejsložitějšími problémy v dalším vývoji Jednoty, s nimiž se bude muset Jednota trvale vyrovnávat. Rytíři a páni, kteří Jednotu chránili, očekávali od jejích členů, že převzou odpovědnost za věci veřejné. Měšťtí obchodníci a řemeslníci, kteří se v této době častěji do Jednoty hlásili, také očekávali, že Jednota zaujme vstřícnější stanovisko k jejich způsobu obživy. Úzká rada stála tedy na přelomu 15. a 16. století před nesnadným úkolem: **Je dovoleno v nových podmínkách opustit směr, který byl určen zakladatelem Jednoty bratrem Řehořem a spisy Petra Chelčického, a vydat na novou cestu odpovědnosti za svět?**

Po dlouhých zápasech, které nakonec vedly k bolestné roztržce v samotné Jednotě, získalo převahu na Rychnovském sněmu v roce 1494 stanovisko bratra Lukáše: **„Křesťana činí křesťanem jen spolehnutí na Krista a jeho obět' na kříži. Proto se smí křesťan odvážit přebírat odpovědnost také za věci veřejné.“** Jednota se tak pomalu otevírala úkolům ve sféře veřejného života. Sněm vyslovil souhlas s řemeslnou prací, s obchodem, s obecní a městskou správou a vyjádřil vstřícnější postoj vůči kněžím, kteří se provinili a kteří činili opravdové pokání. Důsledkem tohoto theologického zápasu byla

i volba nových, mladších členů do dosavadní Úzké rady. Byli to bratři Lukáš Pražský a Vavřinec Krasonický.

Bratr Lukáš, mimořádně pracovitý theolog, v následujících letech formuloval základní východiska Jednoty: **„Vznik Jednoty byl oprávněný nejen pro zlé skutky katolické církve, ale především pro bludy a modlářství, které v církvi zakořenily a také pro zjevnou nevěru v životě církevních představitelů.“**

Na sněmu v roce 1499 předložil bratr Lukáš nové církevní zřízení, v kterém je jasně formulována moc církve: **„Rozhodující moc v církvi má Kristus. Tuto moc vykonává výlučně skrze své Slovo“.** Byla potvrzena autorita kněžského úřadu. Mezi povinnosti kněze patří především kazatelská, učitelská služba a přímluvné modlitby. Není bez zajímavosti, že v rozhodujících grémiích při jednání Úzké rady i sněmů, které rozhodovaly o orientaci a vnitřním životě církve a sborů, se účastnilo stále méně laiků. Tento „klerikalismus“ byl však vyvážen sborovou praxí. Ve sboru měli významné místo laičtí pomocníci, kteří byli nazýváni **soudci**.

Jedním z důvodů tohoto vývoje byla především obava Úzké rady, aby se šlechtici, kteří vstoupili do Jednoty, nepokoušeli zasahovat do věroučných otázek a do správy církve. Proto pro ně připravila Úzká rada zvláštní doporučení, podle kterých měli žít. Především šlo o to, aby nezneužívali svou moc a nespolehali na svá privilegia.

Jednota vydala řadu textů, které určovaly a prohlubovaly vnitřní řád církve: *„Křesťní odpovědnost rodičů, odpovědnost hospodáře za rodinu i čeled', výchova mladých lidí pro manželství, péče o nemocné a pronásledované.“* Nepřestávala varovat před touhou po majetku a před lakomstvím.

Je pozoruhodné, že během těchto složitých zápasů o vnitřní uspořádání Jednoty se nevytratila odpovědnost za sociálně slabé členy, mezi něž patřili často i kněží, kteří žili v celibátu a živili se prací vlastních rukou. Jednota pověřovala zvlášť spolehlivé a ověřené údy, aby spravovali církevní fond, z něhož

byly udíleny almužny potřebným členům církve.

Nové ohrožení

Jednota s vděčností přijímala dobu polevení v prvních letech vlády Vladislava Jagellonského, kdy se mohla věnovat budování církevního společenství. Poklid však netrval dlouho. Když úhlavní nepřátelé Jednoty se stali předními královskými úředníky, byl učiněn nový pokus o vyhlazení tzv. pikartů – kacírů (šlo především o Jednotu bratrskou) na základě královského výnosu z roku 1503. Došlo k zákazu veřejných shromáždění Jednoty a k výsledku vedoucích představitelů. Šest bratří na Domažlicku bylo upáleno. Přesto na panstvích pánů, kteří se buď stali členy Jednoty nebo s ní sympatizovali, prožívaly bratrské sbory poměrný klid. Ale i zde spoléhaly víc na pomoc Boží než na pomoc lidskou.

Vedení Jednoty se stále znovu obracelo na krále se stížností na nepřátelské postoje vládnoucích úředníků. Současně Jednota informovala prostřednictvím tištěných letáků širokou veřejnost o obsahu svého vyznání i o způsobu života jejich členů. V roce 1504 se museli představitelé Jednoty včetně bratra Lukáše dostavit do Prahy k výsledku. Téměř zázračně unikli nejhoršímu.

Tlak na Jednotu se stupňoval. Roku **1508 byl vydán tzv. Svatojakubský mandát proti pikartům**, který se stal státním zákonem a byl prosazován zvláště v Čechách. Zakazoval veřejná i soukromá shromáždění, tisk bratrských spisů, kněží nesměli vysluhovat svátosti, měli se dostavit k tzv. napravení před církevní vrchnost a obecný lid měl být převeden do církve podobojí nebo katolické. V této chvíli se osvědčila pevnost bratrských kněží i jejich šlechtických ochránců. Vedení Jednoty v čele s bratrem Lukášem prokázalo rozhodnost, odvahu, ale i moudrost a lásku ke všem, kteří byli zvláště ohroženi. Všechny sbory byly vyzývány k pokání. Bratři si uvědomovali, že „Boží soud začíná od domu Božího“ a že je třeba hledat příčinu pronásledování ve vlastním

selhání, především v tom, že se vytrácela „první láska ke Kristu“. Uvědomovali si, vyjádřeno slovy bratra Lukáše, že když „*Pán Bůh dá, tak aby jako z bouře a náramné nechvíle slunce zahalené se opět odhalilo, ano ihned jakmile se ukazuje bezpečí, mysl se mění a z toho i touha po světských žádostech...*“

Bůh však chce mít Jednotu, která je duchovním útočištěm pro vlastní údy i pro ty, kdo se k ní ještě mají připojit. Boží soud právem začíná od strážných domu Božího, od starších a kněží, ale týká se i všech ostatních bratří. Trestání a kázeň, která na Jednotu v této době dolehly, byly pro bratry důkazem, že Bohu na této Jednotě záleží. Představitelé Jednoty neušetřili výtek ani bratrskou šlechtu. Volají k pokání všechny, pány i chudé.

Bratři se nedočkali svobodného slyšení před králem, o které opakovaně krále žádali. Ten na jejich prosby neodpovídal. Proto v roce 1511 vydali v malém nákladu **tzv. Apologii**, obranu svého vyznání a učení, kterou bratr Lukáš připravil v latinském překladu. Pozoruhodnou odvahu prokázala v té době šlechtična paní Jana z Krajku, majitelka mladoboleslavského panství, která se rozhodla veřejně do Jednoty vstoupit, navzdory Svatojakubskému mandátu.

V roce 1518 zemřel poslední z prvních kněží, bratr Tůma Přeloučský, předseda Úzké rady (sudí). Na jeho místo byl povolán bratr Lukáš, který však už po řadu let byl duchovním vůdcem Jednoty a nejplodnějším autorem více než sto padesáti duchovních spisů, v nichž odpovídal na živé otázky v Jednotě a na vnitřní strukturu církevního života. Byl skladatelem mnoha písní a autorem obranných listů. Jednota využívala při své obraně bratrské tiskárny, které měly za úkol vydávat důležité bratrské spisy a tak seznamovat širokou veřejnost s vyznavačskými postoji Jednoty.

V prvních desetiletích 16. století se setkáváme s Jednotou dobře organizovanou, vedenou schopnými, odvážnými, osvědčenými a věrnými vůdci, připravenou následovat

Ukřižovaného Pána i v tom, že pokorně na sebe bere nepřátelství, pronásledování a utrpení pro jeho jméno. Vývoj Jednoty v této době směřoval od zákonického postoje víry k radostnému a jistému spolehnutí na zásluhy Kristovy.

Setkání s Dr. Martinem Lutherem Lutherův zápas

Vnějším podnětem k Lutherovu vystoupení byl prodej odpustků, které z pověření mohučského arcibiskupa lidem za úplatu nabízel generální vikář, dominikán Jan Tetzl. V souladu s univerzitní tradicí Luther zamýšlel otevřít širokou theologickou diskusi o oprávněnosti běžné odpustkové praxe tehdejší římské církve, která ujišťovala křesťany, že církev má právo a také moc z pokladu zásluh světců a mučedníků udělovat odpuštění vin a tak zkrátit dobu, kterou má lidská duše strávit v očistci. Biblického theologa Luthera zneklidňovalo, že odpustková praxe církve, podporovaná z nejvyšších církevních kruhů, nemá dostatečné theologické zdůvodnění ani v biblickém svědectví, ani v praxi apoštolské církve. Jeho rozhodnutí vystoupit proti odpustkové praxi vyrostlo z podrobného studia pavlovských dopisů, v nichž objevil zcela protichůdný pohyb Božího jednání s člověkem; dobré skutky lidí ani zásluhy světců nevedou ke křesťanské svobodě, k plnému a radostnému životu, nýbrž jen Kristova oběť a Kristovy zásluhy, které hříšný člověk přijímá vděčnou a radostnou vírou.

Luther byl nepochybně zcela mimořádná osobnost. Theolog vybavený vynikajícím intelektem, skvělou pamětí a jedinečnou schopností rychle a při tom srozumitelně a ostře formulovat své myšlenky. Od roku 1513, kdy se sám ocitl v těžké osobní existenciální nouzi při hledání milostivého Boha, se při podrobném studiu biblických textů a v modlitebním soustředění probíjaval k osvobozující jistotě, že pouze víra, která spoléhá na zásluhy Pána Ježíše Krista, přináší pokoj a odpuštění. Zde je střed evangelia. Kde chybí víra, a to znamená

radostné spolehnutí na Krista a jeho oběť na kříži, tam celý složitý církevní systém od křtu nemluvnat až po poslední pomazání, včetně církevních odpustků nepomáhá, je spíš překážkou v úsilí o dosažení spravedlnosti před Bohem. Apoštol přece napsal: „*Milostí spasení jste skrze víru. Spasení není z vás, je to Boží dar, není z vašich skutků, takže se nikdo nemůže chlubit.*“

Je pochopitelné, že nově objevené evangelium se stalo ohnivou jiskrou, která zanítila ohromný požár v tehdejší společnosti. Myšlenkově náročné theologické články se staly v krátké době předmětem širokého zájmu nejen vzdělanců, ale i lidových vrstev, podobně jako tomu bylo v Čechách v době působení Mistra Jana Husa. Lutherovy these byly sice určeny pro akademickou univerzitní obec, dozněla však doba, Boží Kairos – příhodná chvíle, darovaná svatým Hospodínem. Bohatství církve, pýcha a mocenské nároky církevních představitelů, kteří rozhodovali nejen o duchovním životě lidí, ale také o vrcholné politice, o jmenování a sesazování panovníků, jejich rozmařilost, budování nádherných, avšak nadměrně nákladných církevních staveb, to vše bylo v hlubokém rozporu s životem apoštolů a prvotní církve. Nespokojenost upřímných kněží a některých odpovědných církevních hodnostářů nad stavem církve, zneklidněná svědomí lidí, kteří nedocházeli vnitřního pokoje a při tom sociální bída prostého lidu, to vše tvořilo pod zdánlivě klidným povrchem ve společnosti žhavé magma, které se provalilo a zanítilo neuhasitelný požár.

Dr. Martin Luther se stal mluvčím mnoha tehdejších křesťanů. Vyjadřoval to, co si mnozí mysleli, vyjadřoval jejich sny a touhy a také jejich nespokojenost se stavem církve. Jen tak se dá vysvětlit, že jeho slova i psané dokumenty se rozletěly po Evropě s neuvěřitelnou rychlostí, takže v krátké době pronikaly Lutherovy myšlenky i do sousedních Čech a na Moravu.

V době svého vystoupení ve Wittenbergu Dr. Martin Luther netušil, že zanedlouho bude přiřazen ke kacířským Čechům.

Tomuto nařčení by se jistě bránil z celé duše. Češi ve středoevropském prostoru byli skutečně považováni za kacířský národ. Když se mu však v Erfurtu dostala do rukou Husova Postila (nedělní kázání na celý rok), žasl nad jeho vykladačskou věrností. Nerad musel přiznat, že Husova kázání jsou plně biblická. O Bratřích se dozvěděl zprostředkovaně, především z polemických spisů proti Jednotě. Bratry zpočátku považoval za bludaře a děsil se, když v jejich spisech nacházel názory jemu blízké.

Reformní program Dr. Martina Luthera a jeho zápas s vládnoucí katolickou církví o čistotu evangelia byl naopak v Čechách radostně přivítán. Mnozí viděli v Lutherovi pokračovatele Mistra Jana Husa, statečného hlasatele pravdy.

Rozhodující obrat ve vztahu k české reformaci nastal u Luthera během lipské disputace z konce června 1519. Jeho protivník, velice vzdělaný a sečtělý německý theolog Dr. Eck, veřejně prohlásil, že *Lutherovy these podporují kacířství Čechů, kteří se těší, že v něm našli svého zastávce a kteří se za něj modlí.* Tehdy se ještě Luther ostře ohradil slovy, „že vždy Čechy nenáviděl pro jejich rozkol.“ Téhož dne odpoledne však již Luther veřejně prohlásil, že *mnohé články Husova učení jsou křesťanské a evangelické.* 6. července, v památný den Husovy popravy, svým odpůrcům vytýkal, že *„Čechy kaceřují, ale nepřesvědčují je, a že i Kristus tak byl souzen.“*

Někteří čeští účastníci Lipské disputace prožívali euforii. Dva významní pražští theologové, Jan Poduška a Václav Rožďalovský, poslali Lutherovi děkovné dopisy a Husův důležitý spis *De ecclesia - O církvi.* Probošt Rožďalovský zakončil svůj dopis výzvou: *„Čím někdy byl Jan Hus v Čechách, jsi ty, Martine, v Sasku.“*

Tyto dopisy udělaly Lutherovi v jeho velikém ohrožení nemalou radost. Napsal, že *„chce, přeje si, modlí se, děkuje a těší se, že se jeho učení líbí Čechům“.* Po Lipské disputaci se už Luther k Husovu odkazu veřejně hlásil.

V témže roce 1519 vydal Luther spis: **Kázání o důstojné svátosti pravého těla Kristova** a v něm vyslovil přání, aby obecný koncil nařídil sloužit Večeři Páně pod obojí všem věrným křesťanům. Jak velice se změnil jeho vztah k české reformaci, zachycuje jeho dopis příteli Spalatinovi, který byl na čas kazatelem v Jihlavě: *„Nevěda, učil i držel jsem všecko učení Jana Husa. Podobně učil, stejně nevěda, i Jan Staupitz (představený augustiniánského řádu). Zkrátka, jsme všichni nevědomky Husity...“*

Podobně jako učení Jana Viklefa před 100 lety, pronikalo nyní učení Martina Luthera do českého církevního života, zvláště prostřednictvím studentů, kteří přicházeli do Wittenbergu, aby naslouchali Lutherovým přednáškám. Reformní hnutí našlo v Čechách spojence i v tisku. Byla to bratrská tiskárna v Mladé Boleslavi, tiskárna Oldřicha Velenského v Bělé a další, které později pohotově tiskly Lutherovy spisy.

Zatím Luther ve svém reformačním působení pokračoval. Když ho přátelé varovali, aby nešel na sněm do Wormsu, kam byl předvolán, napsal Spalatinovi: *„Hus byl sice upálen, ale pravda nezhylnula. Půjdu do Wormsu, i kdyby tam bylo tolik ďáblů jako je tašek na střeších.“* A při výslechu, podobně jako Hus, vyznal: *„Nebudu-li usvědčen Písmem nebo zřejmým rozumným důvodem, jsem vázán Písmem a mé svědomí je ovládáno Slovem Božím. Odmítám jednat proti svědomí. Zde stojím, Bůh mi pomáhej.“* Češi zachovali k Lutherovi velkou úctou, přestože byl sněmem dán do klatby.

Styk Bratří s Lutherem

Oficiální styk s Lutherem Bratři navázali teprve v roce 1522. Bratr Lukáš, který byl o reformačním zápasu Dr. Martina Luthera informován, nepovažoval tuto událost za tak důležitou, aby k ní Úzká rada zaujala nějaké stanovisko. Jednota v té době procházela klidnějším obdobím, vnitřně upevněná, měla vedení, které prokázalo v nejtěžších dobách pevnost a statečnost.

Proto i první kontakty s M. Lutherem a s jeho theologickým myšlením měly nejprve soukromý ráz. Zprávu o statečném vystoupení Dr. Martina Luthera přinesli do sboru v Litomyšli tři bývalí mniši z Vratislavi, kteří byli pro své prolutherské názory z města vyhoštěni a kteří požádali o členství v Jednotě. Mezi nimi vynikl Michal Weisse, skladatel a překladatel bratrských písní v německém jazyce, který později působil jako bratrský kněz v Lanškrouně. Informoval Bratry o Lutherovi a jeho zápasu.

Ve stejné době studoval na univerzitě ve Wittenbergu přítel bratra Jana Roha, Benedikt Bavoryňský, který se účastnil Lutherových přednášek. Spolu s bratrem Rohem Luthera navštívili a informovali ho o obsahu víry Jednoty bratrské. Aby Luther mohl lépe poznat bratrské učení, předali mu bratrský katechismus (Otázky a naučení dětinská), který byl přeložen do němčiny.

Výsledkem rozhovorů pak bylo Lutherovo prohlášení, „*že v té míře nikde na světě nenalezl takové čistoty evangelia jako u Bratří.*“ Kriticky se vyjádřil pouze ke křestní praxi v Jednotě (Jednota ještě v té době neuznávala tzv. římský křest) a také k tomu, že uznávají 7 svátostí a že dávají přednost kněžskému celibátu. Luther prosil bratrské vyslance, aby mu Úzká rada podrobně vyložila bratrské učení o přítomnosti Krista ve svátosti. Lukáš jeho přání vyhověl a poslal mu latinský překlad svého spisu **O pravdě vítězné.**

Luther na něj odpověděl spisem **O uctívání svátosti** z roku 1523, v němž vyložil své stanovisko. V druhé části spisu shrnul důrazy, které se mu u Bratří zvláště líbily: „*Kladou důraz na Kristovu milost, odmítají papeže a očistec, vzývají samého Krista, užívají Večeři Páně pod obojí a žijí v kázni jak v učení, tak i v lásce a mravním životě.*“ Líbilo se mu také, že si sami volí své kněze. Opakoval současně svůj nesouhlas se 7 svátostmi. Doporučil, aby Bratři opustili kněžský celibát a vybídl je, aby se kněžští mládenci a kněží učili biblickým jazykům.

Když se dostalo Lutherovo vyjádření do rukou bratra Lukáše, ještě roku 1523 napsal **Odpověď Bratří na spis M. Luthera.** Ostře zde odmítá Lutherovy výtky. I když uznal velikost Lutherova díla, nedomníval se, že by ho to opravňovalo napravovat Jednotu, která se už dávno plně podřídila Písmu. Kriticky se vyjádřil k Lutherovu pojetí ospravedlnění toliko vírou. Píše: „*Toliko o víru stojíte, z níž hříchů odpuštění snadně svědčíte, bez kázně a pokání hříchů.*“

Je pozoruhodné, že obě strany si v rozhovoru zachovaly vzájemnou úctu a přátelství, přestože se jejich reformační stanoviska rozcházel. Luther uznal, že Jednota se dostala dál při budování sborů, které jsou nesené životem podle evangelia a kázní. Dokonce požádal Bratry, aby se za reformaci v Německu spolu modlili. Při tom byl oprávněně přesvědčen, že může Jednotě posloužit čistším učením. Také bratr Lukáš vyjadřuje vděčnost za Lutherovo přátelství, i když trvá na stanovisku Jednoty. Projevuje vděčnost za Lutherův zájem o Jednotu. A vyprošuje požehnání pro M. Luthera a jeho další práci.

Návštěvy ve Wittenbergu trvaly až do roku 1524. Pak ustaly. Přece jen byli Bratři zneklidněni uvolněnou morálkou na Wittenberské univerzitě. Významnou roli pak sehrála „selská válka“ z roku 1525, která byla ukončena krutým potrestáním povstalců. Bratři těžce nesli, že se Luther postavil na stranu evangelických knížat. Není vyloučeno, že právě tento postoj byl rozhodujícím důvodem, proč na čas ustaly vzájemné styky mezi Lutherem a Jednotou. Pokračovaly teprve po smrti bratra Lukáše, když se ujala vedení Jednoty nově zvolená Úzká rada, později v čele s bratrem Janem Augustou.

Po roce 1525 pronikalo do českých zemí také učení reformátora Ulricha Zwingliho, především jeho názor, že Večeře Páně je pouhým znamením smrti Kristovy. Kristus není při ní nijak přítomen. Tento postoj bratr Lukáš rázně odmítl na základě vyznání Jednoty, že *Kristus je ve svátosti přítomen, a to posvátně, duchovně, mocně*

a pravdivě. Svátost Večeře Páně je pro Bratry víc než symbol. Je znamením Boží milosti, ale je současně i milostí a pravdou. Sám Bůh v ní člověka ujišťuje, že mu přináší spásu.

Bratr Lukáš zemřel v roce 1528. Ještě před svou smrtí veřejně ordinoval šest jáhnů na kněze. S Úzkou radou se rozloučil dopisem, v němž vzpomíná na svou práci v Jednotě, odkazuje jí své spisy a své peníze určuje chudým a vyhnáným a prosí, aby Jednota měla věrnou péči o ně.

Jan Blahoslav o něm píše pro Knihu úmrtí: *“Nikdy takového muže v Jednotě nebylo.”*

Bohoslovecké rozhovory, kterých se Jednota účastnila, prokázaly, že nezáleží na velikosti církve, nýbrž na věrnosti Ježíši Kristu a na jasném a pevném vyznání, osvědčeném v každodenním životě. Taková církev se pak může stát požehnáním pro celé křesťanstvo.

160 let zápasů Jednoty českých bratří v Čechách, na Moravě a ve Slezsku bylo ukončeno porážkou českých stavů v roce 1620. Část Jednoty tehdy odešla do exilu. V Herrnhutu založili moravští exulanti Obnovenou Jednotu bratrskou – Unitas Fratrum, další se připojili k zahraničním evangelickým církvím. Ti, kteří zůstali ve vlasti, spolu s ostatními evangelíky, vytvořili tajnou podzemní církev, která pronesla evangelium až k úsvitu svobody při vydání Tolerančního patentu. Rozhodnutím císaře Josefa II. se tajní evangelíci mohli přihlásit k evangelické církvi luterské nebo reformované. Jednota bratrská však povolena nebyla. Vznikly tak dvě větve evangelické církve, které žily a pracovaly na českém území po 150 let vedle sebe. Ty se po 1. světové válce spojily v jedinou Česko-bratrskou církev evangelickou na základě Bratrské konfese z r. 1535 a České konfese z r. 1575. Tak bylo dovršeno úsilí věrných otců a matek, vykoupené nezměrnými obětmi. Prokázala se pravdivost Husových slov, že „Pravda Páně vítězí, i když na čas poražena bývá.“

Pavel Smetana

Mezinárodní konference „NÁBOŽENSTVÍ A VÁLKA VE ZNAMENÍ KALICHA“

Starobylé městečko Třebechovice pod Orebem se ve dnech 17.-18. 9. 2010 stalo hostitelem mezinárodní konference „Náboženství a válka ve znamení kalicha“. Ve světě je toto město známé především dřevěným betlémem, který obdivovala i anglická královna Alžběta II. Nám, potomkům exulantů, se zase vybaví vrch Oreb, který dal jméno husitské skupině – orebitům.

Byla to již druhá konference v pořadí, první se konala před dvěma lety v polském Střelíně. Organizátorem akce byl potomek husineckých exulantů Dr. Hans-Dietrich Langer.

Po uvítání starostou Třebechovic Ing. Němcem a zahajovacích projevech Dr. Flegera a Dr. Langerera následovaly odborné přednášky. Prof. Řezník z univerzity v Chemnitz se věnoval husitské tradici v české historické politice, následovalo aktuální hodnocení první reformace v Evropě a Jana Husa, přednesené Dr. Langerem. Poté se Doc. Nešpor, PhD. zabýval vznikem evangelických sborů ve východních Čechách po roce 1781. V další přednášce nás Oldřich Kortus, PhD. seznámil s osudy vybraných šlechtických emigrantů po bitvě na Bílé Hoře. Nad filosofickou otázkou „Může být historie učitelkou života?“ se poté zamyslel Filip Čapek, ThD. Po dalších přednáškách následovala prohlídka muzea betlému a eumenická bohoslužba v evangelickém kostele.

V sobotní přednášce Dr. Langerera nám byl předložen podrobný průběh bitvy u Hradce Králové v roce 1866 a osud Johanna Flegera, jehož předkové pro svou víru tento kraj v roce 1742 opustili a on zde o sto let později padl.

Exulantské historii se také věnovaly přednášky Mgr. Kareše „Pozemkové knihy smiřického panství jako zdroj poznání dějin exulantů“, Ing. Stodoly „Vybrané genealogie zakladatelů Husince a Poděbrad“, Ing. Smolly „Hledání příjmení Smolla v Čechách a ve

Slezsku“ a Ing. Taraby „Emigranti – zůstavši v zemi otců – reemigranti“.

Většinu účastníků konference tvořili potomci exulantů z Husince, kteří ji využili k návštěvě kraje svých předků. Zůstali v Čechách ještě několik následujících dnů, během kterých navštívili vesnice, odkud odešli exulanti a položili kytice na hřbitovech, kde jsou pochováni jejich předkové.

Po Polsku a Česku se snad podaří za dva roky zorganizovat další konferenci v Německu. Z těchto setkání se stala tradice a všichni se již těšíme na další.

Velký dík patří Dr. Langerovi za skvělou organizaci konference a nejen za udržování exulantské tradice v povědomí dnešní generace, ale i za podporu odborného studia exulantské historie.

Tomáš Stodola

Východní Čechy a Církev bratrská

Letošní konference občanského sdružení Exulant se bude konat ve sboru Církve bratrské v Litomyšli. Kořeny Církve bratrské nacházíme ve východních Čechách – na Červenokostecku a Hronovsku. Počátky jsou spojeny se jménem Jana Balcara z Horní Radechové (1832 – 1888). Bylo mu kolem 20 let, kdy začínal hledat a přemýšlet nad životem. Když se mu pak dostala do rukou kniha, tehdy velmi vzácná – Bible, byl jí silně zasažen. Našel v ní odpovědi, které hledal, i směr pro svůj další život. Cesta, pro kterou se rozhodl, vyžadovala hodně odvahy. Evangelíci po tolerančním patentu císaře Josefa II. byli jen „tolerováni“. Postoje k nim a praxe na různých místech byla různá. Červenokostecký děkan Kerner se s Janem Balcarem soudil. Po delší době sporů skončil Balcar na 4 týdny ve vězení. Cesta ho ale vede dál. Přes Reformovaný evangelický sbor v Klášteře u Opočna, kam

mu pěší cesta trvala 6 – 8 hodin, přes Stroužné – vesničku českých exulantů pod Borem, na samé hranici, a jejího kazatele, až k založení zcela nového církevního společenství. Kolem Balcara se sdružil kroužek písmáků podobných jako byl on sám. Zaštitila je tehdy skotská misijní společnost působící ve Vratislavi. Významný vliv na Jana Balcara měl také evangelický farář Šubert z Krábčic.

To už Jan žije na „Hájku nad Hronovem“. Oženil se s vdovou Josefou Hurdálkovou a spolu hospodaří na dosud pěkně zachované roubené chalupě. Zedníci a tkalce. Později působí jako kolportér Biblí. V neděli se v chalupě schází kolem 40 lidí, aby četli Písmo a zazpívali si staré bratrské písně. Potom už nejen na Hájku, ale také na Rzech a Dolech u Nového Hrádku a dalších 16 – 20 místech v okolí. Je nutné se přestěhovat. V Bystrém v Orlických horách je roku 1880 postavena první modlitebna, ve které je i byt pro Balcarovu rodinu. Balcar po letech služby a zkouškách složených před zástupci synodu Holandské staroreformované církve byl ordinován a v Bystrém působí jako prvý a řádný český kazatel.

Druhá polovina 19. století byla v naší zemi časem zápasů národnostních, sociálních, duchovních i církevních. Postoje se tříbily ve vypjatých sporech. I církve byly plny tohoto kvasu. Jan Balcar zemřel v neděli 25. 11. 1888 v Bystrém vyčerpán a nemocen ve věku 52 let. Roku 1880, po nějakém čase působení Bostonské misie z USA v Brně a Praze, byl ustaven pražský sbor Svobodné církve reformované. Do čela této misijní práce byl povolán po ukončení studií Alois Adlof. Je to jiný, ale také dramatický příběh chlapce, polovičního sirotka z Hořic, který se jako student poznal i s Janem Balcarem. Východočeské i pražské křesťanské společenství se po Balcarově smrti spojila v jedno – v dnešní Církev bratrskou.

Jiří Hofman

Českobratrská církev evangelická, Bratrská jednota baptistů
a Občanské sdružení EXULANT

srdečně zvou na
K O N F E R E N C I,

kteřou pravidelně společně pořádají pro připomenutí významných událostí z dějin české reformace, českého náboženského exilu a návratu potomků pobělohorských exulantů do staronové vlasti. Letošní konference se uskuteční

**ve sboru Církve bratrské v Litomyšli, Moravská 1222
ve dnech 8. a 9. října 2011**

Zahájení konference bude **v sobotu 8. října v 10.00 hod.** Program bude letos zaměřen k tématu „**Přínos reemigrantů k životu evangelických církví v ČR**“. Kromě bohoslužeb a přednášek na uvedené téma bude součástí programu i výlet na Růžový palouček. Po nedělních bohoslužbách bude konference ukončena.

V sobotu se v polední přestávce uskuteční valná hromada občanského sdružení.

Ubytování si zájemci mohou zajistit v Evropském školicím centru YMCA v Litomyšli, Jiráskova 133, tel/fax 461 611 051, info@esclitomysl.cz, on-line rezervace na www.esclitomysl.cz. Nocleh se snídaní stojí 300,- Kč.

*

Výbor občanského sdružení EXULANT svolává

16. VALNOU HROMADU (výroční shromáždění),

kteřá se uskuteční **v sobotu 8. 10. 2011 v kostele Církve bratrské v Litomyšli, Moravská 1222** s tímto programem:

1. Ustavení valné hromady (prezence, volby skrutátorů, zapisovatele a ověřovatele zápisu)
2. Zpráva o činnosti sdružení za uplynulé období
3. Zpráva o hospodaření sdružení za rok 2010 a současný stav
4. Zpráva revizní komise
5. Informace o připravovaných akcích sdružení
6. Diskuse, návrhy
7. Usnesení valné hromady

Podle stanov je valná hromada nejvyšším orgánem sdružení a je schopná se usnášet za jakéhokoliv počtu přítomných. Nemůžete-li se valné hromady zúčastnit, je vhodné, abyste písemně zmocnili jiné členy sdružení k zastupování. Připravte si podněty pro naši další činnost.

Členové současného výboru: Mgr. Pavel Smetana (předseda sdružení), Mgr. Jan Bistranin, Rudolf Braha, MUDr. Josef Čáp, Ing. Dobroslav Stehlík, Jiří Šmída

Náhradníci výboru: Mgr. Petr Brodský, Mgr. Pavel Čáp, Ing. Alexandr Drbal,
Mgr. Petr Hlaváček, Jarmila Matějková, Mgr. Jiří Polma, Mgr. Vlastimil Pospíšil,
Mgr. Daniel Smetana, Ing. Tomáš Stodola

Současná revizní komise: Květoslava Klimešová, Mgr. Ing. Karel Matějka

Jiří Holík – nejen známý hokejista

Dne 19. 6. 2009 byl v Mnichovicích u Říčan slavnostně otevřen park, táhnoucí se podél Kunické ulice. Park získal své jméno po mnichovickém rodáku Jiřím Františku Holíkovi. Víte, kdo to byl? Pokud se to chcete dozvědět, čtěte dále článek pana Antonína Řeřábka, který byl uveřejněn v Mnichovickém zpravodaji.

Významný mnichovický exulant

Zabýváme-li se dlouholetou historií našeho města, není možné opomenout i život jeho obyvatel. Mezi občany, kteří zde žili a významně se proslavili, byl i rod Holíků. Po neúnavném pátrání členů místní organizace zahrádkářů v archivních záznamech jak u nás, tak v zahraničí, bylo nalezeno několik významných informací o zmíněném rodu, např. v „Rychtě Mnichovické“ se u roku 1612 uvádí, že ...v roce 1622 Václav Holík, kovář, zde koupil grunt č. 52 (pozn: Václav Holík pocházel z Čeňovic) a v roce 1635 Pavel Holík (Pozn.: Vlastnil grunt č. 39, nyní č.p. 32. Pavel Holík pocházel z "Bořanovic u Benešova", což jsou Bořeňovice!).

Zmíněnému kováři Pavlu Holíkovi se narodil syn Jiří František Holík. Přesné datum nám není zatím známo, bylo to asi v roce 1634. Otec Jiřího kromě kovářského řemesla zde vykonával funkci kostelníka a purkmistra městečka Mnichovic.

Jiří Holík studoval 6 let na jezuitském gymnáziu na Novém Městě Pražském. Po absolvování vykonal 28. 1. 1657 řádový slib pod jménem SIGISMUNDUS a stal se profesorem dominikánského kláštera sv. Jiljí v Praze. Po krátkém působení v Litoměřicích se vrátil 28. 2. 1657 zpět do kláštera sv. Jiljí, aby mohl studovat filozofii. Dne 22. 9. 1657 mu bylo uděleno nižší svěcení (podjáhensství) a později, 6. 4. 1658, byl vysvěcen na jáhna. Po roce, 28. 8. 1659, byl opět vyslán do Litoměřic jako cantor chori a magistr noviců. Z Litoměřic odešel 29. 7. 1661 do Prahy na studia do kláštera sv. Máří Magdaleny na

Malé Straně. O rok později (28. 7. 1662) byl povolán do Klatov a záhy do konventu sv. Michala v Brně. Při svém působení v Brně dosáhl kněžského svěcení. Následující rok, 16. 6. 1663, odchází do Plzně jako kazatel a inkvizitor.

Čtením zabavených protestantských knih, převážně luteránských, změnil své názorání na církevní neomylnost. Kruté inkviziční metody katolické církve způsobily u něho zvrát v myšlení a požádal o přeložení. Kazatelskou činnost v Plzni ukončil 26. 6. 1666 a jako kazatel se vrátil opět do Litoměřic, odkud se pokusil o útěk za hranice. Byl však dopaden a 24 dny vězněn, vyslýchán, ale neusvědčen. Přesto byl degradován a poslán do kláštera sv. Kříže v Jihlavě. U Jihlavy v Rancířově působil na chudých konventních statcích jako hospodářský správce a šafář.

Téhož roku (1666) si vyžádal od převora kláštera průvodní pas ke sběru almužny pro klášter a povolení návštěvy rodičů v Mnichovicích. Důvodem jeho návštěvy bylo, aby se s rodiči rozloučil před svým ilegálním odchodem do ciziny, a tak s čeledínem, na koních, prchají do Žitavy.

Ve svých 32 letech uměl pouze latinsky, což mu v novém prostředí činilo potíže. Jeho setkávání s protestantským duchovenstvem nebylo zpočátku zrovna přátelské, neboť mu nedůvěřovali jako bývalému dominikánovi, neznal jejich učení, proto jej považovali spíše za zvěda. Kromě jazykových potíží a duchovních strastí, měl i problémy s obživou. Časem obdržel od saského kurfiřta povolení k pobytu v Žitavě a jeho životní poměry se začaly zlepšovat a získával i přízeň u tamní městské rady. Po doporučení jisté vlivné osoby ke kurfiřtovi, byl poznán jako bystrý a obratný kazatel, který byl přínosem pro místní duchovní život. Byl též velice schopný po stránce hospodářské při osídlování písečných krajů Pruska a saských bahnisek, exulanty – vystěhovalci.

Po zřeknutí se katolické církve byl vyslán kurfiřtem Augustem na univerzitu do

Wittenbergu, kde studoval tři roky bohosloví. V roce 1669 byl kurfiřtem slavnostně uveden do úřadu pastora v Barby a jeho vstupní kázání „Christliche Anzugs-Predigt“ bylo vydáno tiskem. Na novém působišti se oženil a měl i několik dětí, ale ani zde se mu nevedlo dobře. Neutěšeným poměrům a sporům mezi vystěhovalci unikl odchodem do Švédska, kam jej vyslala náboženská obec. S celou rodinou putoval přes Drážďany a Wittenberg, kde si musel opatřit příslušná povolení pro odchod ze země.

V roce 1671 byl již ve Švédsku. Doufal, že zde nalezne klid a obživu, ale ani zde se mu nevedlo uspokojivě, a proto se roku 1673 vrátil zpátky do Wittenbergu. V tomto roce vydává spis „Krvavý pláč země české“ a své největší dílo „Päpstliche Geissel“ (Papežský karabáč). Mimo náboženských děl napsal další spisy česky, které byly přeloženy do němčiny. Za dva roky (1675) odcestoval na sever, opět do Švédska, odkud podnikal četné daleké cesty do Finska v domněni, že zde získá podporu a uspokojení. Jeho snahy měly malý úspěch. Po čtyřletém pobytu ve Švédsku se vrací do Německa, ovšem do Královce (nynějšího Kaliningradu). Zde opět pilně pracuje a studuje na zdejší univerzitě, což vyplývá ze stručného imatrikulačního zápisu ze dne 20. 7. 1678 „GEORGIUS HOLYK, MNICHOVICENSIS exul.“. O rok později (r.1679) zde vydává svoji poslední náboženskou knihu „Krátké a pravdivé vyprávění“ (Kurze und wahrhaftige Erzählung).

Po řadě neúspěchů a zklamání poznává, že se neužije kazatelskou a spisovatelskou činností a věnuje se proto zahradnictví, které mu bylo zálibou již v mládí. Znalosti v tomto oboru si již prohluboval za svého pobytu v Německu a při svých cestách v cizině, např. v Míšni, Lužici, severním Německu, Lotyšsku, Švédsku, Finsku a v Rusku. Zahradnictví se mu stává natrvalo pramenem obživy. V Královci (Königsbergu) vyzkoušel v roce 1678 svůj nový způsob šlechtění ovocných stromů (družení a sedélkování – nejjednodušší způsob roubování) a v roce 1680 štěpení tzv. triangulací. Následující rok

(1681) odchází do Rigy (dříve Švédsko, nyní hlavní město Lotyšska). Ani zde neslavil po určitou dobu úspěchy a musel se živit různými řemesly, dokonce i krysařením. Svými zahradnickými dovednostmi a šlechtitelskými objevy nakonec přece jenom získal přízeň vlivných osob, což vzbudilo nelibost u tamních zahradníků. Byl zván na zakládání nových zahrad, které vznikaly za hranicemi Rigy. (V pozdějších válkách byly zničeny.) Z Rigy podnikal stále různé daleké cesty, při nichž pomáhal při zakládání zahrad na venkově.

V roce 1684 vydal Holík v Rize vlastním nákladem svoji první zahradnickou knihu pod názvem „Vereinigter LFF – und ausländischer Gartenbau“, ve které popisuje šlechtění ovocných stromů a svůj vynález – družení a kopulaci. O zahradnictví, sadaření, pokojových rostlinách, vinné révě, chmelu a půdě napsal celkem 20 knížek a mnoho návodů o poznacích ze zahradnické práce.

Holíkovy knížky, kapesního formátu, byly opatřeny předmluvou na tehdejší dobu stylisticky a typograficky v dobrém provedení. Prostotě a jakosti slohu autora tolik nevyhovovaly. Náklad knížek nebyl velký, proto jsou vzácné, přestože poslední z nich vyšla v roce 1772.

Holík byl dobrým pozorovatelem a dovedl krátce, přesně, prakticky a výstižně vylíčit jednotlivé zahradnické práce. Riga se mu stala posledním útočištěm a jeho posledním domovem. Zde též zemřel ve věku okolo sedmdesáti let, jako oběť morové epidemie. Přesné datum nám není známo. Domníváme se, že to bylo mezi roky 1707 až 1710.

Skončila tak jeho kočovná a strastiplná životní pouť mimo vlast. Jeho smrt potvrzuje prostý zápis: „Kam er endlich nach Riga, wo er nach des Hrn. Oberpastoren von Essen Bericht, im Anfange des gegen wärtigen achtzehnten Jahrhunderts starb.“ (Posléze přišel do Rigy, kde podle zprávy p. vrchního pastora z Essenu, počátkem nynějšího osmnáctého století zemřel.)

Jiří Holík se proslavil jak svými objevy v ovocnářství, tak se stal v té době největším

výzkumníkem v tomto oboru. Jednoduchost a spolehlivost jeho poznatků způsobila pozdější rozvoj štěpařství, které je důležitým hospodářským objevem při šlechtění ovocných stromů. Historie Holíka nezaslouženě opomenula. Z hlediska mezinárodního významu posloužil svými pracemi a objevy celému oboru. Zaslouží si, aby byl uveden mezi našimi velkými pobělohorskými exulanty, kteří proslavili naši vlast v cizině. Jen náhodou byly v Německu nalezeny některá jeho díla, která se potom dostala do naší vlasti.

Dílo Jiřího Holíka přetrvává věky, přestože jeho tvůrce na čas zapadl v zapomenutí. Proto je naší povinností připomenout jeho velikost naší dnešní generaci. Jiří Holík nesmí být zapomenut, neboť právě on již před více jak 300 lety získal tolik poznatků, které potom mohl využít ruský šlechtitel a ovocnář Ivan Vladimirovič Mičurin.

Občané Mnichovic na svého významného rodáka Jiřího Holíka nezapomněli, proto při významném jubileu 850 let trvání Mnichovic, zásluhou místních zahrádkářů, zřídili mezi ulicemi Kunickou a Švermovou parčík „Jiřího Holíka“, kde byla i vysazena pamětní lípa.

Navštívíte-li zemědělské muzeum na zámku Kačina u Kutné Hory, dozvíte se, že vedle vynálezce ruchadla Veverků je vzpomínut i vynálezce štěpařství Jiří Holík z Mnichovic.

www.holikovi.mistecko.cz/pobelohorsky-exulant-jiri-holik

Šest let v reemigrantském sboru v Novém Městě pod Smrkem

Do Nového Města jsme přišli po válce z Uljaniku v Chorvatsku, kde moji rodiče Antonín a Marta Blažkovi sloužili dvanáct let v českém diasporním sboru. Několik měsíců jsme tam prožívali válku přímo „na frontě“ s lecjakými jejími hrůzami a nebezpečími. Když skončila, bylo mi sedm a půl roku. Co znamená mír, o němž se doma i ve škole mluvilo, jsem začala pomalu chápat až

asi dva roky po válce, protože zpočátku se pro mé dětské oči mnoho nezměnilo. Na tatínka ještě jednou mířil svou zbraň rozhněvaný partyzán provázející německé zajatce jen proto, že dal žíznivému muži napít. Naši vsí táhly průvody zajatců, a i my děti jsme byly svědky chladnokrevného odstřelování na místě těch, kteří neměli sílu k dalšímu pochodu. Házely jsme potají brambory, cibuli, mrkev, zkrátka, co jsme kde k jídlu našly, do toho smutného průvodu. Naštěstí jsme u toho nebyly dopadeny. Nezapomenu na vozy naložené mrtvými těly zastřelených německých zajatců, které zpravidla takovou kolonu v jistém odstupu uzavíraly.

Tatínek byl český vlastenec, miloval svou rodnou zemi a vyprávěl nám o ní mnoho pěkného. Nedovolil však, abychom na jiné národy pohlíželi shora, jak se v té válečné a poválečné době snadno stávalo. „Žádný národ není lepší než jiný,“ říkával, „všichni lidé hřeší a potřebují Boží milost.“ Po válce se snažil organizovat reemigraci do Čech. Byl za tím účelem v Praze a přivezl mi ze své dobrodružné cesty Karafiátovy Broučky, vydání z roku 1943. Tu knihu dodnes vlastním a velmi si jí vážím.

Na jaře v roce 1946 se chystalo stěhování. My děti jsme se nadýmaly pýchou, že budeme bydlet v Čechách a navíc „ve městě“, jak napovídalo už samo jméno našeho budoucího bydliště. Jedinou velmi hořkou kapkou v těch našich nadějných vyhlídkách byla neodvratná skutečnost, že jsme se museli rozloučit s naší sestřičkou, čtyřletou Sonjou, židovským děvčátkem, které tatínek přinesl ze Zagrebu v prvních týdnech jejího života. Sonja však měla babičku, která válku přežila, a ta ji žádala zpět. Pro nás děti (mým bratrům bylo jedenáct a šest let, mně osm a půl) patřila Sonja k nám. Byla z nás nejmladší, viseli jsme na ní. Sonja také netušila a nechápala, že patří jinam. Po dosavadní volnosti v přírodě a velké rodině bylo pro ni velmi těžké zvyknout si žít jen s babičkou, kterou téměř neznala, v malém bytě v Zagrebu.

Všichni, včetně mých rodičů, jsme tímto rozloučením velmi trpěli. Sonja u babičky hned v prvních týdnech těžce onemocněla. Když jsme se dozvěděli, že budeme na transport čekat ještě asi čtvrt roku, směla se vrátit k nám domů na zotavenou. Z toho jsme měli velkou radost.

Tatínek musel před stěhováním jet ještě jednou do Čech. Chtěl se co nejdříve vrátit, ale jeho návrat se z neznámého důvodu protahoval a žádná zpráva od něj nepřicházela. V době jeho nepřítomnosti přišlo uvědomění, kdy a kam se máme dostavit k transportu. My děti jsme netušily, v jakých starostech se nacházela maminka. Tvářila se statečně a jistě jako vždy. Přitom nevěděla, co se stalo s tatínkem, sama byla v posledních měsících těhotenství a lékařka jí neradila vydávat se na cestu. Chtěla ji poslat letadlem, ale bez nás dětí. Po všech válečných zkušenostech se však maminka od nás nechtěla vzdalit ani jen na několik dní. Velkou oporou jí byla v této situaci Růženka Knotková, tehdy ještě svobodná dívka, která měla podle původních plánů vést v Uljaniku při faře sirotčinec, a proto u nás hodně pobývala. Patřila jaksi k rodině a stěhovala se s námi do Čech. (Před válkou poznala v misijní škole v Bukovině svého snoubence, s nímž byla několik týdnů po našem příjezdu do Čech oddána a odešla s ním na Slovensko.)

Čtrnáct dní byl náš vlak postrkován z nádraží na nádraží, až jsme se v červenci 1946 šťastně dostali do Prahy a po vyřízení formalit jsme v nákladním voze dojeli s naším malým jměním uloženým v několika bednách do Nového Města pod Smrkem. Doufali jsme, že tatínek bude na nás v Novém Městě čekat, avšak nečekal nás nikdo. Našli jsme evangelický kostel i zamčenou faru. Maminka se nějak doptala na kurátora sboru. Byl jím zelovský rodák Pavel Rajf. Zastihli jsme ho v jeho obchodě na náměstí. Dozvěděli jsme se, že tatínek v Novém Městě byl, ale odjel hned zpět do Jugoslávie, kam by byl býval musel dorazit včas před odjezdem transportu.

Dostali jsme klíče od fary. Pro nás děti z uljanické malé, vlhké fary bez vodovodu a bez elektrického proudu byla novoměstská fara náramný přepych. Celá řádka pokojů, pěkné hladké podlahy, světlo na vypínač, splachovací záchody, dokonce i koupelna. Všecko bylo daleko krásnější, než jsme si v Uljaniku uměly představit. Ve faře stál i nábytek, který nám také připadal nádherný. Maminka toto naše dětské, pro ní nepřijemné nadšení usadila poznámkou, že to není náš nábytek, protože pro něj někdo pláče. To nás moc zarazilo. Bylo to jaksi zas cítit válkou. Jakoby ta válka nechtěla brát konce. A skutečně, na ulicích bylo vidět lidi s páskami na rukávech, označujících nepřítel.

Brzy po našem příjezdu do Nového Města přišla zpráva, že je tatínek naživu. Cestou do Jugoslávie, někde v Maďarsku, byl spolu s jinými cestujícími muži vyhnán z vlaku a zavřen, aniž by kdo věděl proč. Po čtrnácti dnech se mu podařilo otevřeným zamřížovaným sklepním oknem nenápadně přivolat před okny si hrajícího chlapce, kterému dal nějaký peníz a dopis na české vyslanectví v Jugoslávii. Chlapec dopis skutečně odeslal a za několik dní byl tatínek na zásah z vyslanectví předvolán a propuštěn. Přijel do Nového Města právě včas, aby nezmeškal narození své druhé dcery Rut. Její narození nám všem pomohlo překonávat stesk po Sonje.

Protože tatínek po celou dobu války nedostával v Jugoslávii žádný plat, dostal po příjezdu do Čech jakési částečné odškodné. Většina peněz měla být vydána za starší auto, aby tatínek mohl dostát svým novým povinnostem, a za novou kuchyň, aby se maminka na faře zabydlela. V nábytku po Němcích se necítila dobře, a když přišla řeč na nábytek, nejednou si i zaplakala. Aby měla aspoň jednu místnost, kde by neměla pocit spoluviny na vyvlastnění, směla si objednat u truhláře Čepelíka kuchyňský stůl, židle, kredenc a umývací stůl. Vzala mne s sebou, když si šla nábytek objednat. Aspoň v té kuchyni se pak cítila dobře.

Protože první řádný plat nebyl v dohledu, sbor kazatele platit nemohl a na synodní radu se musely teprve připravovat žádosti o podporu, rozhodli se rodiče pořídit si kozu, ovce, slepice, husy a králíky. To stálo také peníze. Po dlouhých letech bez peněz bylo nutné nakoupit i nejnnutnější oblečení. Tatínek musel dostat nový oblek a maminka aspoň sukni. Všecko stálo peníze, a tak se na auto musely udělat dost velké dluhy. Avšak jak se ukázalo, bylo pořízení auta pro tatínkovu práci skutečně nezbytné.

Teprve po desetiletích, když jsem v archivu synodní rady našla několik zpráv a dopisů z Nového Města pod Smrkem, jsem si uvědomila, v jak těžké finanční situaci byli rodiče i v té poválečné době ještě několik let. Pro nás děti to bylo normální, na nic jiného jsme zvyklé nebyly. Peníze prostě nebyly, ale hlad jsme neměly a k oblečení maminka vždycky něco dala dohromady: buď upletla z vlny našich oveček nebo z rozpáraných záclon nebo ušila ze svých trhajících se šatů a tatínkových prodřených kalhot. Nám se dařilo dobře. Pamatuji si, že jsem nějaký čas chodívala spolu se starším bratrem každý den pro mléko k Jersákům. Pan Jersák měl takový pěkný zakroucený vous. Byli to starší, velmi milí lidé.

Tvrďší zkušeností pro nás děti byla první zima. Takovou jsme ještě nezažily. Fara a kostel v Novém Městě leží kousek stranou za městem. Cesty byly vysoko zaváté a do školy se muselo vyrazit včas. Starší bratr měl do měšťanky o podstatný kus blíž. Já a mladší bratr jsme museli šlapat dál. Daniel začal právě chodit do první třídy a nejednou cestou plakal, že je mu zima. Naše oblečení bylo chatrné. Mne však nejvíc mrzelo, že jsem musela, jako všichni, kteří neměli české školy, opakovat třetí třídu. V pololetí, když jsem směla přejít do čtvrté, byla tato „křivda“ napravena.

Zvláštním zážitkem bylo pro mne setkání s příbuznými. V Jugoslávii jsme byli sami. Představa o příbuzných byla zcela neskutečná, ačkoliv jsme teoreticky věděli, že tatínek má bratry a maminka dokonce

i rodiče. V Jugoslávii maminka několik měsíců nevěděla, zda její rodiče ještě žijí, a proto jí také občas ukápla nějaká ta slza. V Raspeňavě, nedaleko Nového Města, žil náš opravdový strýček Josef Blažek a naši bratrance a sestřenice. Později se přistěhovali také do Nového Města. Mít tak blízké příbuzné se nám rychle zalíbilo.

Tatínek se pustil s velkou chutí do své práce a brzy jsme ho vídali už jen u snídaně a u večeře. Novoměstský sbor, který tvořili větším dílem reemigranti z polského Zelova, čítal zhruba 2000 členů. Po čase přibyli i reemigranti z Volyně, jejichž minulost byla opředena jakousi tajemnou rouškou, protože přišli ze země, kde se děly zlé věci. O exulantech a jejich potomcích mluvil tatínek s velkou úctou a považoval to za velkou čest, že smí být kazatelem v jejich sboru. Asi zažil brzy i lecjaké zklamání, ale o tom před dětmi nemluvil.

Velkou pracovní zátěží bylo pro tatínka vyučování náboženství. Objížděl se svou starou, pěkně hranatou a někdy i náladovou pragovkou každý týden zpočátku 30 až 36 škol v širším okolí, v nichž vyučoval náboženství nejméně jednu, někde i více vyučovacích hodin. Později se v důsledku politických a sociálních změn počet objížděných škol snížil na 23. V Novém Městě mu s vyučováním náboženství v nižších třídách pomáhala maminka. Večer konal v týdnu jednu modlitební a jednu biblickou hodinu, občas byla schůze starších a musel si najít čas i pro vyučování konfirmandů. Nedělní školu vedla maminka, a vydatně jí pomáhala Růženka Rejchrtová, se kterou si maminka zvlášť dobře rozuměla. Také v nešporním shromáždění v neděli odpoledne, pokud nebyl nikdo jiný, zaskočila maminka čteným kázáním. Samozřejmě byla ještě řada jiných pracovníků ve sboru, kteří v krizových situacích převzali i maminčiny povinnosti. Strýček Josef Blažek, když se přistěhoval do Nového Města, převzal někdy vedení nedělní školy, staral se i o mládež, střídal se s jinými v nešporních bohoslužbách, vypomohl i v kazatelských stanicích.

Vzpomínám si na jméno i příjemnou osobnost novoměstského varhaníka Jaroslava Jeršáka. V kazatelské stanici v Dolní Řasnici, kam tatínek dojížděl jednou za měsíc, byli v podstatě samostatní. Vzpomínám si na jména vedoucích bratří: Svoboda, Jelínek, Andrš, Veselovský. Měli svůj pěkný, při bohoslužbách vždy plný sál, vedli si nedělní školu a cvičili pěvecký sbor. Také kazatelská stanice v Lužci byla dobře obsazena. Práci tam vedl kurátor Matoušek. O kazatelské stanice Frýdlant, Jindřichovice, Višňová a Heřmanice muselo být postaráno z Nového Města. Kde nestačil tatínek, vypomáhali obětaví spolupracovníci.

V neděli kázal tatínek dopoledne v Novém Městě, odpoledne nejméně v jedné z šesti kazatelských stanic a v létě ještě pozdě odpoledne zajížděl do odlehlých vsí a kázal tam v malých podomních shromážděních. Někdy jsme jeli s ním. Pamatuji si, že maminka jednou v takové malé vsi (nevím, kde to bylo) dostala krásnou kytici čerstvě natrhaných chrp a kopretin. Jindy si zas z takových podomních bohoslužeb přivezla dvouletá Ruťa malinké housátko. Husa vasedla jen to jedno, to nemohli na statku potřebovat, a tak jí ho dali. Housátko jsme chovali nějaký čas ve výklenku pod starými kachlovými kamny v kuchyni. Když povyroستlo a přišlo mezi ostatní drůbež do chlívků, považovalo to asi za křivdu. Běhalo za námi dětmi jako pejsek. Ale co s takovou husou? Nechtěli jsme připustit, aby se dostala na pekáč.

Jednou k nám na faru zabloudil nějaký pan Sakař, který obchodoval s jabloneckou bižuterií. Vyprávěl všelijaké své příběhy z celého světa. Pobyl prý dokonce nějaký čas mezi opravdovými jogíny. Dostal se nějakým způsobem i mezi sborovou mládež a ve sdružení mládeže, kde vyprávěl o svých cestách, chtěl předvést, jak dokáže zadržet krvácení a vybízeli, aby ho někdo nožem pořádně řízl. Na zákrok zodpovědných bratří k takovému pokusu však nedošlo. Tatínkovi prorokoval, že zemře velmi náhle. Vzhledem k tatínkovu pracovnímu přetížení to nebylo

nepravděpodobné proroctví. Tatínek to nebral v úvahu, ale maminka, když po druhé hodině v noci ještě nebyl v posteli, se šla podívat do kanceláře, zda je ještě živ. V noci tatínek vyřizoval zápisy do matrik, korespondenci i své přípravy. Moc litoval, že nestačí chodit na pastorační návštěvy do rodin, jak by měl. Ale snažil se i to dělat, a maminka měla, pokud to bylo jen trochu možné, jít s sebou.

V srpnu 1947 se nám narodila sestřička Lydie. Maminka při pěti dětech, malém farském hospodářství s velkou loukou a zahradou, na níž pěstovala všecku zeleninu i brambory, se měla co otáčet. Ze dvora se dalo vejít do prostoru pod apsidou kostela. Tam byli umístěni beran, ovce, koza, slepice, husy a kačeny. Jejich bečení a kdákání našťestí do kostela slyšet nebylo. Králíkárna stála venku. Kromě těchto každodenních povinností se maminka plně zapojovala do sborové práce. Jak už to na farách bývalo, často jsme měli také hosty. To pro ni vždy znamenalo vymyslet trochu lepší oběd, a pak samozřejmě uklízení a prádlo navíc. O pračkách se tehdy takovým lidem, jako jsme byli my, ani nesnilo. Úklid zůstal mamince také většinou až na noc.

Lydinka byla děťátko poslabší. V půl roce dostala zápal plic. Protože lékař nedal jinak, odvezl tatínek maminku s dítětem do nemocnice. Maminku chtěli poslat domů, ale ona nechtěla dát dítě z ruky, a tak ji nakonec museli nechat sedět u postýlky. Péče tam nebyla nejlepší, maminka musela v kritických situacích sama shánět doktory – a jednou přišli pozdě. Lydinka zemřela. Maminka se vrátila s pláčem. Poslala mne k jedné milé sousedce, abych se jí zeptala, zda by jí mohla půjčit černý šátek. Přinesla jsem ho. Jeli jsme pak celá rodina do Frýdlantu do nemocnice, tam jsme se ještě jednou podívali na naši sestřičku v malé bílé rakvičce. Rakvičku zavřeli, vzali jsme ji v autě na klín a jeli jsme do Nového Města na hřbitov. Tam už byl vykopán hrobeček. S modlitbami a pláčem jsme ji tam pochovali. (Později jsem slyšela, že takový

soukromý pohřeb mnozí ve sboru rodičům zazlivali. Oni však to soukromí ve svém žalu potřebovali.) Zpráva, kterou jsme dostali z Jugoslávie, k utišení žalu nepřispěla. Naše Sonja i se svou babičkou tragicky zahynuly.

Novoměstský kostel býval v neděli dopoledne plný. Zelovští byli dobří zpěváci. Někteří však měli svůj zvláštní způsob, který nám dětem připadal k smíchu. Dirigent Pospíšil měl pěkný silný hlas a se zpěvem velmi pospíchal přesně podle not, zatímco jedna babička se plně vžívala do textu, noty přizpůsobovala textu, a proto jí to přes veškerou snahu stačit, trvalo trochu déle než dirigentovi. Ani její hlas nebyl v síle zanedbatelný. Její zpěv byl jako ozvěna. Smát jsme se proto nesměli, protože, jak nám tatínek vysvětlil, ona zpívala upřímně, a to je to nejdůležitější.

Bolestnou zkušeností pro mé rodiče bylo oddělení se skupiny bývalých členů zelovského svobodného reformovaného sboru. Ti založili v Novém Městě kazatel-skou stanicí libereckého sboru Jednoty československé. Byli to lidé, které měl tatínek rád, a oni podle pozdějšího svědectví bratra Miloslava Slámy jeho snad také, ale potřebovali se oddělit od „nehodných“ členů, kteří byli v lidové československé církvi integrováni. Tím ztratil sbor řádku schopných, obětavých, aktivních pracovníků.

Byl to právě čas převratných událostí. V Československu se dostali k moci komunisti. Cítila jsem u rodičů nevyslovené starosti a nejistotu. Zas to tak trochu připomínalo válku.

Na nepříjemné vzrušení, vyvolávající vzpomínky na válečné zážitky, jsme nemuseli dlouho čekat. Jednoho dne se objevili na faře dva výhrůžně vyhlížející muži. Bylo to pravděpodobně o prázdninách, protože tatínek byl doma. Maminka musela také do kanceláře. Občas pronikaly ven jen nepříjemně zvýšené hlasy a trvalo to dlouho. Cítila jsem ohrožení. Když ti muži odešli, byli rodiče sice velmi vzrušení, ale mohli se ještě smát a celou věc nám vysvětlit. Ještě v Jugoslávii si od nich po válce jedna rodina

vzala selátko nebo dvě a nezaplatila. Nějak narychlo se odstěhovala do Ameriky. Cítila se však dlužna a hledala, jak by dluh splatila. Trvalo to tři roky, než se ti lidé dopracovali naší adresy. Napsali a poslali v obálce dva dolary na zkoušku, zda peníze dojdou s tím, že by takovou cestou chtěli postupně svůj dluh splatit. Nebyla to právě vhodná doba. Tatínek usoudil, že dva dolary prostě schová na památku a napsal oné rodině, že je vše v pořádku, aby nic víc neposílali. Tajná policie však využila tento případ jako výhodnou zastrašovací příležitost. Chtěla ukázat, jak je mocná a vševědoucí. Tatínek jim věc vysvětlil, maminka potvrdila, dva dolary dostali, ale oni se přesto tvářili neuspokojeně, vrtali v kanceláři v papírech, jakoby hledali víc. Když se řádně předvedli, odešli. Však spojení s Amerikou byl tehdy nemalý přestupek.

Chodila jsem ráda cvičit do Sokola, ale Sokola nám zrušili a všichni sokolové a skauti se stali pionýry. Nechápala jsem ve svých jedenácti letech, co rodičům na pionýru vadí. My jsme si tam jen hráli. Ale maminka prohlásila, že červený šátek vidět nechce a na bílou bluzku peníze nejsou. To mně bylo jasné. Šla jsem k pionýrskému slibu v modře kostkované bluzce, získané z jednoho balíčku z Unry, který také nás našel. (UNRRA byla mezinárodní organizace hospodářské pomoci, která pracovala v letech 1943 – 1947.) Pionýrský šátek jsem doma nevytáhla. Potřebovala jsem ho ostatně jen zřídkakdy, a to ve škole. (Co je na věci, jsem pochopila až o necelé čtyři roky později, když jsem měla vstoupit do ČSM. To jsem už neudělala, i když jsem tím pokazila celé třídně její závazek.)

Začala jsem chodit na měšťanku, a tím jsem měla podstatně kratší cestu do školy. Občas šla celá škola místo vyučování do kina. Promítaly se především filmy s válečnou tematikou, které měly děti naučit hrdinskému vlastenectví a především vděčnosti Sovětskému svazu za osvobození. Byla jsem v kině jen asi jednou nebo dvakrát. Těžko jsem to snášela, v noci mne děsily

válečné sny. Maminka šla do školy, pověděla řediteli a třídní učitelce ve zkratce o našich válečných zkušenostech i o následcích takových filmů a dosáhla toho, že jsme místo do kina směli jít domů. Přesto ještě zbývala povinná literatura, které se nedalo vyhnout.

Téměř tři roky usilovali moji rodiče o to, aby se maminčiny rodiče mohli ze Slezska přistěhovat k nám. (Maminčiny rodiče pocházeli ze slezského Husince a žili ve Waldenburgu.) V roce 1949 konečně směli přijet, ale jejich silně okleštěný důchod potřeboval ještě dlouhé měsíce, než se k nim dostal. S nimi přišla i maminčina svobodná sestra, která naštěstí dostala hned práci v továrně. Naše rodina se tak podstatně zvětšila, a příjmy byly minimální. Babička byla celý život nemocná. V té době byla už velmi slabá, srdce pracovalo špatně a astma se zhoršovalo. Ani vařit už nemohla, ale přece jen jsme měly my děti trošku dohled, když byla maminka ve škole. Když jsem byla ze školy dřív doma, vařila jsem bramborovou polévku.

Nedlouho po babiččině přistěhování maminka těžce onemocněla. Ve sboru byla jakási slavnost, maminka byla jako vždy už několik dní předem v plném nasazení, aby bylo zajištěno i pohostinství, ubytování atd., a uprostřed práce dostala velké bolesti zubů. V neděli si už nevěděla rady a dělala, co jí kdo poradil. Snědla nějaké prášky proti bolestem a zapila je pravou zrnkovou kávou, na níž nebyla zvyklá. Prý z toho tak těžce onemocněla. Následující týden s ní bylo zle. Doktor radil do nemocnice, ale tatínek k nemocnici důvěru neměl. Přivolal ještě jednoho doktora, sudetského Němce. Pamatuji se, že tatínek a oba lékaři seděli celou noc u maminky v ložnici, z níž vedly dveře do pokoje, kde jsme spaly my děti s babičkou. Babička seděla ve své posteli, těžce dýchala a nespala. Měla jistě velkou starost. Já jsem také nespala, poslouchala jsem, co se děje v ložnici. Přes dveře bylo všecko slyšet. Tatínek nás děti chtěl už vzbudit a přivést, abychom se s maminkou ještě rozloučily, než zemře. Slyšela jsem, jak stál

už u dveří, ale ještě v malé naději váhal. Pak najednou nastal obrat. Té noci byla krize překonána.

Maminka se uzdravila a pracovala jako dřív. Vícedenní slavnosti byly ve sboru připravovány pečlivě. Kurátor František Matoušek, povoláním fotograf, připravoval graficky pěkně upravené pozvánky a odznaky. Jeho manželka byla šikovná kuchařka, pekařka, cukrářka i švadlena. S naší maminkou a tetou pekly koláče, pískové bábovky, žlutkové věnečky i trubičky. Já jsem musela celé hodiny míchat těsto na pískové bábovky nebo šlehat sníh na trubičky. V den slavnosti pomáhalo několik dalších žen ze sboru, pokud se do naší kuchyně vešly. Já jsem většinou musela pomáhat umývat nebo aspoň utírat nádobí. To patřilo k věci. Připadalo mi to samozřejmé. Přesto jsem se na ty slavnosti a sjezdy těšila.

Jednou za rok se konaly bazary, které měly podpořit sborovou pokladnu. Členové sboru přispěli jak mohli. Na bazaru se dalo leccos užitečného koupit či vyhrát na los. Jednou jsem vyhrála dva docela malé králíčky. Ty jsem si pak s láskou pěstovala, ale nakonec to byla podobná tragédie jako s tou výše zmíněnou husou. Nejpřínosnější a nejúspěšnější byly na bazarech všelijaké kusy oděvu, většinou dětské, ale i dámské oblečení, které vyráběl tzv. sociální odbor žen. Ženy se scházely v bytě švadleny Rajfové, a tam pod odborným vedením vyráběly z roztrhaných a odložených kusů oděvů oděvy nové. Chodívala jsem tam s maminkou, a zatímco ženy šily, já jsem jim směla předčítat na pokračování z nějaké zajímavé knihy. Lidé měli málo peněz a na bazaru mohli koupit šaty velmi levně.

Ráda vzpomínám na čajové večírky. Podle mých, v tomto bodě poněkud nejistých vzpomínek, je organizovala v celém rozsahu mládež. Bývaly v určitých intervalech v neděli večer. Sedělo se kolem prostřených stolů u bylinkového čaje a domácího koláče. Program zajišťovala mládež: biblické úvahy, výstupy, předčítání, společné zpěvy.

Zvlášť oblíbené byly autobusové zájezdy. Nejdříve na biblické kursy do Zlína, pak na Růžový palouček, a jednou do Hřenska. Směla jsem jet dvakrát s sebou. Bylo to moc pěkné až na to, že se mi dělalo v autobuse špatně. Jak tyto zájezdy přijímali zelovští reemigranti, nevím. Mnozí se zájezdů účastnili, a těm se to líbilo. Pamatuji se, že do Hřenska i na Růžový palouček jely pokaždé tři plné autobusy. Umím si však představit, že to některým nebylo po vůli. Domnívám se tak z důvodů jiné zkušenosti. Skutečnou dovolenou tatínek nikdy neměl, ani o ni nežádal. Ale jednou chtěl jet na biblický kurs do Čáslavi a odtud na zpáteční cestě se po dlouhých letech podívat jen na několik hodin do svého rodiště v Horní Krupé u Havlíčkova Brodu. Bylo to o prázdninách a staršovstvo bylo zřejmě srozuměno. Směla jsem jet s sebou. V době shromáždění jsem většinou opatrovala venkou mou malou, tehdy dvou nebo tříletou sestřičku, která ještě nevydržela sedět celé dny mezi dospělými na přednáškách. Byli jsme mimo domov celkem asi tři noci. Když jsme se vrátili, pověděl jeden ze starých zelovských bratří tatínkovi zpříma, co si o tom myslí: „Pán Bůh nemá nikdy dovolenou. A farář je jeho služebník.“ – Taková výpověď se podle mého soudu dobře hodila ke svérázným, přísným a přímým reemigrantům. Měli své představy, kterými se dlouho netajili. Za zlé jim to snad nikdo brát nemohl. Jednou byl tatínek také napomenut, aby se na kazatelně „neusměškoval“. Tatínek nepatřil ke kazatelům, kteří na kazatelně vyprávěli něco pro zasmání, a proto tomuto svému provinění moc nerozuměl, ale byl to jistý signál k zamyšlení.

Pro nás děti vrcholil rok na Štědrý večer. Nejpozději v září jsem s maminkou začala vyhledávat z velkých krabic v tatínkově kanceláři básničky a výstupy. Tatínek naši práci přehlédl jen tak bokem, většinu práce dělala maminka a já jsem jí horlivě pomáhala. V besídce bylo kolem šedesáti dětí a básničky se vybíraly na míru, co se na koho hodí. Přepisovala jsem je pak na tatínkově

psacím stroji. Nejpozději šest týdnů před Vánoci se začínalo s nacvičováním. Do nedělní besídky chodily děti od dvou do třinácti či čtrnácti let. Většinou byly děti na biblický výklad rozděleny do skupinek, ale někdy musely zůstat všechny pohromadě, a přece byla kázeň vcelku dobrá. I ty malé poslouchaly a snad i rozuměly. Spíš dospívající kluci dělali někdy potíže. Pamatuji si, že Růženku Rejchrtovou jednou svým zlobením tak dojali, že odešla ze sálu s pláčem. To je ale moc zarazilo a šli ji hned odprosit.

Také nadílku pro děti jsme připravovali pečlivě. První léta to byly jen oříšky, jablíčka a pečivo, ale časem, když se ve sborové pokladně sešlo na nadílku trošku peněz, hleděli jsme dát do kornoutu i několik bonbonů a nějakou věc, přiměřenou věku a pohlaví. Větší děvčata dostala jednu památku, jinak to byla většinou knížka. Papírové kornouty byly popsány jmény. Aspoň třicet kornoutů jen základního obsahu bylo připraveno pro děti, které do besídky nechodily, ale na Štědrý večer do kostela přišly. Já jsem pro svou spolupráci věděla už všechno napřed, ale svědomitě jsem udržovala tajemství. Svě přednašečské umění děti předváděly vzorně. Dvouleté děti, pokud chtěly básničku říkat a naučily se jí, jsme postavili na židli, aby na ně lidi v přeplněném kostele viděli. Některé ty nejmenší děti uměly už pěkně zpívat. Tak to bylo například v rodině Jersáků. Přes veškerou dětskou snahu někteří návštěvníci štedrovečerních bohoslužeb reptali, protože dětem nerozuměli. Jistě měli pravdu. Mikrofony nebyly. Kázání bylo kratší, většina večera patřila dětem. Pro ty, kteří jim nerozuměli, to byly jistě zdouhavé bohoslužby, ale přesto byl kostel na Štědrý večer každý rok znovu přeplněn. Ostatně zelovští reemigranti na vyhrazení Štědrého večera dětem trvali. Mně to připadá dodnes pěkné. První svátek pak měl slavnostně vážný charakter, odpovídající představám dospělých. Dětem, které nemohly na Štědrý večer pro nemoc do kostela přijít, jsme po bohoslužbách s maminkou balíčky odnesli.

Sborová práce byla pro mé rodiče jistě nadmíru namáhavá, ale oni pracovali s velkým nadšením. Nepříjemným se stalo dotírání komunistických úředníků a funkcionářů, kteří přicházeli často a stále s novými nápady, požadavky, předpisy anebo jen tak „na kus řeči“, zdržovali a vyslyšali. Tatínek byl opatrný. Našla jsem po sametové revoluci kdesi v archivu povzdech církevního tajemníka, že „Blažek se chce bavit jenom o víře“ a o všem ostatním že říká, že tomu nerozumí. Ukázalo se, že to byla dobrá taktika. Však měl tatínek z válečných let bohaté zkušenosti.

Po zavedení zvláštních pracovních nedělí přicházeli příslušní funkcionáři tatínkovi osobně a úředně oznámit, že se příští neděli „mše konat nebude“. Poprvé se dostali do rozpaků, když v pondělí přišli s výhružkou trestu pro neuposlechnutí a tatínek jim řekl, že „mši“ přece nekonal. Konaly se pouze bohoslužby jako každou neděli. Napříště byli ve výrazech poučenější, ale tatínek jim také vysvětlil, že je to v neděli jeho povinnost, i kdyby nikdo do kostela nepřišel a že přece nemohou v socialismu omezovat jeho náboženskou svobodu. Diskuse probíhaly pokaždé jinak, a někdy také hodně hlasitě, a maminka mívala strach, aby z toho nebyly vážné následky. Tatínek se to snažil brát spíš s humorem, občas prozradil z takových diskusí něco málo při večeři, ale bývalo znát, že i on má starosti.

K rodinnému řádu patřila mimo ranní pobožnosti před snídaní také rodinná pobožnost po večeři. Sklidilo se ze stolu, každý dostal svou Bibli a zpěvník a podle toho, kolik bylo času, jsme zazpívali jednu nebo dvě písně, které jsme měli právo volit po pořádku, jak jsme měli svá pevná místa u stolu. Pak jsme četli z Bible od začátku až do konce vždy jednu celou kapitolu. Četlo se zas dokola, každý jeden verš. Někdy k tomu tatínek nebo maminka něco pověděli a mohli jsme se zeptat, čemu jsme nerozuměli. Pobožnost byla ukončena zas modlitbou, případně ještě jednou písní. Na oknech byly rolety k zatahování. Do kuchyně

nám však nikdo neviděl. Novoměstská fara stojí dost o samotě, kuchyňské okno je do dvora, a ze dvora vlastně v prvním poschodí. Kromě toho bylo však v kuchyni i v obývacím pokoji ještě jedno malé okno vysoko u stropu, které jsme však nebrali příliš v úvahu, protože bylo i ze zahrádky hodně vysoko. Jak jsme tak jednou seděli kolem kuchyňského stolu u naší večerní pobožnosti, zahlédli jsme v tomto malém okénku „ovázanou“ hlavu člověka. Vypadalo to strašidelně, ale vysvětlily se tak občas pozorované cizí stopy a špinavý stůl a židle v zahrádce před verandou. „Ovázaný“ hned zahlédl naše leknutí, pochopil, že jsme ho zpozorovali a rychle zmizel. V zahrádce jsme našli stůl přistavený ke zdi, protože ho už nestačil dát na původní místo. Rodiče nám dětem samozřejmě vysvětlili, že jsme jen hlídání, že nebezpečí nehrozí, ale já jsem se stejně člověka bez obličeje bála. Jednou na podzim jsem šla za šera domů a jak jsem se blížila k domovu, cítila jsem, že za mnou někdo jde. Aby to nebyl ten „ovázaný“! Toho jsem nechtěla potkat. Raději jsem se ani neotočila, jen jsem zrychlila krok. Ten za mnou také. Zrychlila jsem ještě víc. Ten za mnou také. Ke dveřím už nebylo daleko... Sotva jsem byla v bezpečí, kdosi zvonil. Za dveřmi stál bratranec Mirek a náramně se bavil, jak mne vystrašil.

Můj starší bratr Timoteus ukončil měšťanku a chtěl jít na gymnázium. Dělal zkoušky, ale dostal vyrozumění, že nebyl přijat. Když se tatínek ptal ředitele gymnázia, jak dopadla synova zkouška, dozvěděl se, že velmi dobře, že byl mezi třemi nejlepšími, ale že musel být zařazen na jedenatřicáté místo a přijato bude jen třicet. Proti tomu rozhodnutí z kádrových důvodů se nedalo nic dělat. Ani malá naděje, kterou ředitel dával, že až některé děti, které ve vyučování nebudou stačit, v pololetí vypadnou, budou přijati vyřazení uchazeči, se nesplnila. Bratr byl pak posunut na čtyřicáté místo. Místo na gymnázium se pak dostal na zdravotní školu a musel bydlet mimo domov.

Já jsem si v té době užívala ještě pohody na měšťance. Nevím zda dvě nebo tři děti z naší školy měly jet za odměnu za nejlepší prospěch s ostatními z jiných škol podobně vybranými dětmi na prázdniny do Maďarska k Balatonu. Byla jsem mezi nimi. Docela jsem se těšila, a snad by mne byli opravdu na ten pěkný výlet i poslali, ale moji rodiče, zvláště maminka, o mne měli strach. Všecko bylo stále ještě nějak nejisté. Ta minulá válka a Sonjina ztráta seděla všem ještě v kostech. Co kdyby se něco semlelo, co kdyby s tatínkem „něco bylo a tebe by nepustili domů“, co kdyby se stala nehoda jako se Sonjou... Nejlépe, když zůstaneme pěkně pohromadě. A tak jsem nejela, a pro ty pádné důvody mi to ani nebylo líto. Zato moje spolužačka, která měla vysvědčení jen o málo horší, měla radost a jela na Balaton.

V době procesu Slánského přišli komunisté za tatínkem se zvláště nebezpečným požadavkem. V kostele měl být postaven stůl s archy papíru, na nichž se měli návštěvníci bohoslužeb podepisovat a žádat pro provinilé rozsudek smrti. Odmítnutí s poukázáním na Ježíšův příkaz lásky a na to, že žádný člověk nemá právo brát jinému člověku život, u takových funkcionářů mnoho neplatilo, spíš je popouzelo. Že tedy stoly postaví před kostelem. Diskuse byla velmi hlučná a tvrdá, tatínek pravil, že na církevním pozemku ten stůl stát nebude, tomu že by musel osobně zabránit. Ještě ve dveřích ven na tatínka doráželi výhružkami a on se rozhorloval. Tatínek byl člověk klidný, trvalo dlouho, než ho někdo opravdu rozčílil. Ale když to tak daleko došlo, pak zapomněl na opatrnost. Vypadalo to velmi zle. To se před dětmi nedalo utajit. Se strachem jsme čekali, co se v neděli, stane. Nestalo se nic. Funkcionáři se svými archy papíru nepřišli. Nějaký čas ještě toto výjimečné napětí a nejistota trvaly, pak se zas dostal život do normálních kolejí včetně těch nemilých návštěv, o nichž bylo lépe před dětmi pomlčet.

Tatínkovi už bylo přes padesát let, intenzivní práce v rozptýleném novoměstském

sboru ho zmáhala a s komunisty měl „patálie“. Trápilo ho, že už nezvládal ani všecko vyučování náboženství. Výdaje za benzín, které nedostával uhrazeny, se pro rodinnou pokladnu po zdražení benzínu staly v plném rozsahu neúnosnými, musel je omezit. Pro dojíždění vlakem to byl úkol nezvládnutelný. Jak mohu vyčíst z úryvku jednoho zápisu sborové výroční schůze na jaře 1952, který mám k ruce, vyučoval toho roku už jen ve dvanácti školách 276 žáků, zatímco v 11 školách s přihlášenými 60 žáky nemohl svou povinnost splnit. Hledal pomocníka, katechetu. Snad přes inzerát v Kostnických jiskrách se přihlásil z Třince bratr Jaroslav Hejnoch. Hned přijel a zapojil se se vši mu vlastní horlivostí do sborové práce, ale povolení k vyučování náboženství nedostal. Musel pracovat v továrně.

V té době se uprázdnilo místo faráře v reemigrantském sboru v Nejdku u Karlových Varů, který nebyl tak rozptýlen jako novoměstský, a rodiče zauvažovali o případné změně místa. Nebrali se o to místo příliš rozhodně. Mamince se novoměstská fara a k tomu patřící zahrady, které si zatím už zařídila podle vlastních představ a potřeb rodiny, líbily mnohem víc než nejdecká fara obklopená jen jakýmsi malým parkem. Snažili se rozeznat Boží vůli. Na jaře 1952 bylo však už jasné, že se budeme stěhovat, ale přede mnou stály ještě dvě významné události: konfirmace a ukončení měšťanské školy.

Konfirmaci jsem prožívala se vši vážností jako potvrzení křtu a osobního vyznání víry. Vnější okolnosti však byly poněkud problematické. Zelovští reemigranti měli ve zvyku své dcery ke konfirmaci obléknout do nových, dlouhých, bílých šatů. Pro moje rodiče to byla zas finanční otázka. Maminka měla schovaný kousek sytě modré látky, kterou kdesi před delším časem někde velmi levně koupila a schovávala pro čas nutné potřeby. Teď se hodila. Byla ovšem modrá. Dalším problémem bylo, že si maminka z nové látky netroufala šaty ušít, aby to náhodou nepokazila. Také teta, její

sestra, která platila v šití za šikovnější, ale ani ona se šití neučila, si na novou látku netroufala. Manželka kurátora Matouška se té nové látky s odvahou ujala a šaty ušila. A abych k těm novým šatům měla i slušné boty, půjčila mi na slavnost konfirmace svoje nové bílé sandále. Vzdor všemu velkému šetření jsem dostala ke konfirmaci proti všemu očekávání dárek, a sice v kůži vázanou Bibli. „Ta něco vydrží,“ mínila maminka, „ta tě bude provázet až do hrobu.“

V zápětí po konfirmaci následovaly závěrečné zkoušky na měšťance, které byly tehdy opravdu velmi důkladné. O budoucím zaměstnání se už nějaký čas předtím hovořilo. Pro děti přišla nabídka určitých učebních míst. Oblíbené heslo bylo tehdy: „Jsem horník, kdo je víc!“ Já jsem si nemusela vybírat, mně bylo zkrátka přímo přiděleno místo horničky. V případě, že je odmítnu, měla jsem se učit zedničkou. Odkud tato speciálně pro mne přistřižená úřední nabídka pocházela, to nevím. Já jsem si přesto napsala do dotazníku, že chci jít na gymnázium. Učitelé byli velmi milí a podporovali mne v tom. Pak opravdu přihořovalo a nevypadalo to pro mne dobře. Učitel matematiky si mne vzal stranou a snažil se mne potěšit tím, že když všecko selže, je jedno místo fotografky, které pro mne utajuje. Má nepřiliš robustně působící postava sama o sobě napovídala, že pro oba mně navrhované učební poměry nemám dostatek tělesných sil. Učitelé včetně ředitele školy dělali co mohli, psali žádosti a zdůvodňování, že přece dítě za své rodiče nic nemůže a že je v budovatelské době škoda schopností. Asi týden nebo deset dní po ukončení závěrečných zkoušek jsem byla ještě jednou pozvána k přezkoušení před zvláštní desetičlenou komisí. Odkud ti jednotliví soudruzi přijeli, nevím přesně, ale byl u toho nejméně jeden místní funkcionář. Zkoušeli mne důkladně, jednu otázku si dokonce ještě dodnes pamatují, a pak se radili. Na odpoledne jsem byla pozvána před komisí i s rodiči. U dlouhého stolu seděli oni soudruzi, po stranách třídní učitelka a ředitel

a proti komisi my tři. Předseda komise vedl dlouhou řeč uznání, ale také přesvědčování, že když ne hornička, tak aspoň zednička, a když se skutečně ukáže, že mé síly na to nestačí, pak se najde jiné vhodné řemeslo. Co nakonec s gymnáziem? Děvče udělá gymnázium, ale dál se stejně nedostane, a nebude mít vůbec nic. Načež maminka ve své zamýšlené spontánnosti si nataženým ukazovátkem pravé ruky jakoby odklepávala roky, kolik jich budu do maturity potřebovat, a řekla nahlas svou myšlenku: „Do té doby...“ Tu se zarazila a ztrnula. Tehdy byla slyšet taková pořekadla jako: „Do té doby přijdou Američané,“ nebo: „Do té doby se to zhroutí.“ Polekala se nejen maminka. Všichni zadrželi dech a chvíli se nikdo neodvážil nebezpečné ticho přerušit. Pak se toho nějakou šťastnou větou odvážil onen místní funkcionář, jehož jméno si už nepamatuji, ale vím s jistotou, že to byl zelovský komunista. Zachránil situaci. Hned nás poslali ven a venku jsme čekali na rozhodnutí. Třídní učitelka přišla brzy za námi. Chtěla mé rodiče na výsledky porady předem připravit, aby jí náhodou její slibně vypadající dílo svou nerozvážností nepokazili. Zvěstovala: „Vypadá to, že se vaše dcera na gymnázium dostane, ale budete muset podepsat, že bude bydlet v internátě.“ To maminka ihned odmítla. (Rodičům začínaly právě starosti s mým starším bratrem, který se mimo domov pod cizími vlivy nevyvíjel podle jejich přání.) Třídní učitelka se pro maminičino odmítnutí velmi rozhorlila, protože učitelský sbor vynaložil skutečně velké úsilí. Přesvědčovala rodiče, že se jedná jen o formalitu, protože frýdlantské gymnázium internát pro své žáky nemá. Tatínek nakonec rozhodl, že je ta celá záležitost především snad jen regionální problém a že komise se sotva dozví, až se o prázdninách přestěhujeme. Na Karlovarsku bude třeba všecko jinak. A tak rodiče podepsali podmínku mého přijetí do gymnázia. Zanedlouho potom se u nás už balilo na stěhování.

Bylo to pouhých šest let, která jsem prožila v Novém Městě pod Smrkem, ale

dodnes na ně ráda vzpomínám, a to v přední řadě na ono vskutku milé sborové společenství.

Edita Štěříková

Malý průvodce velkou historií –

Daniel Arnošt Jablonský, život a doba (medailon)

Daniel Arnošt (Ernst) **Jablonský** je důstojným pokračovatelem duchovního odkazu a životního díla svého děda Jana Amose Komenského. Koncem loňského a začátkem letošního roku se realizovaly významné vernisáže putovních výstav v Berlíně a Lešně, mapující život a dílo tohoto „našeho“ intelektuála, žijícího v přelomové době vrcholného baroka a počínajícího osvícenectví. **Vzpomínáme 350. výročí jeho narození (1660) a 270. výročí úmrtí (1741).**

Otec Daniela Arnošta, **Petr Figulus** – Hrnčír (1619), pozdější biskup Jednoty bratrské, putoval do Lešna s rodinou Komenského, která se ho ujala, když v mladém věku osiřel. Jméno Jablonský užíval podle Jablonného nad Orlicí ve východních Čechách, odkud jeho rodina pochází a kde Danielův děd byl bratrským kazatelem. V obci je instalovaná pamětní deska na domě v místě, kde stával jejich dům. Danielova matka, **Alžběta Komenská**, byla druhou dcerou Jana Amose a narodila se v roce 1629 v Lešně. Rodokmen tedy vskutku znamenitý.

Daniel Arnošt se narodil 20. listopadu 1660 v **Mokrém Dvoře** (Nassenhuben), městě při ústí řeky Osy do Visly u Gdaňska. Ve stejném roce byl uzavřen mír mezi Polskem a Švédskem, zvaný Olivský, podle stejnojmenného kláštera rovněž u Gdaňska, kterým byla ukončena válka označovaná jako „období potopy“. V necelých 10 letech mu zemřel otec (12. ledna 1670, Memel, dnes Klajpeda v Litvě) i dědeček Jan Amos (15. listopadu 1670 v Amsterdamu). Byl tedy

poslán „domů“ do **Lešna** a zde ve stejném roce začal studovat na bratrském gymnáziu. Materiální péči mu zajistil rodinný přítel a senior Jednoty Adam Samuel Hartmann (1627 – 1691), rektor školy. Stejnou školu i vychovatele měl i pozdější polský král Stanislaw Leszczyński. Po ukončení gymnázia odchází studovat teologii na univerzitu do **Frankfurtu nad Odrou**.

Po studiích je déle než půl roku hostem rodiny knížete Radziwilla v Birzai na **Litvě**, poblíž dnešních hranic s Lotyšskem. Byla zde mimo jiné podepsána mírová smlouva polsko – ruská proti Švédům (1701). Podniká cesty po **Holandsku** a **Anglii**. Citlivě vnímá zvyklosti a obyčeje v životě svých současníků v různých místech Evropy, stejně jako odlišnosti dané různou konfesí. Uvědomuje si, co je společné a co zásadně jiné. Poznatky z cest využije později při snažení o sjednocení protestantských církví. Ve studiu pokračuje v letech 1680 – 1683 na **Oxfordu** díky nadaci, která vznikla z usilování Hartmanna a umožnila nadaným mladým mužům Jednoty navštěvovat vskutku exkluzivní školu. Studia končí v roce, kdy celý tehdejší svět žije senzačním vítězstvím koaličních vojsk pod vedením polského krále Jana III. Sobieského nad Turky u Vídně. Historický význam byl pro další vývoj Evropy zcela zásadní. Od tohoto okamžiku Osmanská říše stagnuje, období rozpínání je skončeno.

Po návratu z Anglie se stává **vojenským kaplanem** reformované církve v **Magdeburku**. Po třech letech byl představenými Jednoty povolán do Lešna, kde se stal řádným kazatelem a na podzim byl jmenován **rektorem gymnázia**. V roce 1691 byl brandenburským kurfiřtem, od roku 1700 pruským králem Fridrichem III, jmenován **dvorním kazatelem v Královci** (Königsberg, východní Prusko). Po dvou letech služby byl povolán na stejnou pozici do **Berlína**. Stal se tak nepostradatelným jak pro polskou Jednotu, tak politické činitele Pruska, kteří si tímto udržovali vliv na polské protestantské církve. Významného vlivu ve světských

i církevních kruzích dosáhnul zejména po roce 1699, kdy byl **vysvěcen na seniora** (biskupa) Jednoty bratrské v Polsku s hodností seniora církve reformované na Litvě a stal se představitelem, superintendantem, tzv. zahraničního seniorátu.

To vše se odehrávalo v období politického kvasu, kdy po smrti polského krále Jana III. Sobieského (1696) velmocenské zájmy zasahovaly do diplomatických snah kandidátů na polský trůn. Novým polským králem se stal (1697) saský kurfiřt Fridrich August II., zvaný Silný. Silný proto, že dokázal v prstech jedné ruky zkrotit koňskou podkovu. Aby se jako luterán mohl vůbec o polskou korunu ucházet, přestoupil na vyznání římskokatolické. Sídlním místem byly střídavě Drážďany a Varšava. Velmocenské i lokální zájmy spolu s volbou rozpoutaly od roku 1700 tzv. severní válku mezi Švédskem, Ruskem a jejich spojenci, Francií a Rakouskem. V polské literatuře se k této době objevují poznámky o využívání Jablonského s plány pruského dvora vedoucí k dělení Polska. Vnitřní politická situace se komplikuje vznikem šlechtické opozice proti saskému Augustu II. Na politické scéně se výrazně uplatňuje Stanislaw Leszczyński a v roce 1705 je korunován polským králem. Roku 1712 však na královský titul musí rezignovat.

Ohlasy válečných hrůz, kdy všichni bojovali se všemi, vedou u Jablonského ke snahám po sjednocení všech protestantských církví v Evropě na základě shody hlavních článků víry při zachování rozdílnosti v otázkách méně závažných. Výsledkem mělo být vytvoření tlaku na politické a mocenské představitele tak, aby před válečnými konflikty bylo jednání vždy primární (viz Komenského „Unum necessarium“, kapitola 2.). Práce na poli vedoucí ke sjednocení církví ho velmi sblížily s významným filozofem a teologem doby G. W. Leibnizem, se kterým pokládá základy **Akademie věd**, založené v Berlíně. Ten je také místem, kam již v roce 1703 svolává s cílem sjednocení církví Colloquium irenium a v roce 1712 v Toruni

synod všech evangelických konfesí v Polsku. To už je Jablonský trvale usazen v Berlíně a v roce 1718 je jmenován poradcem konzistoře v Berlíně, postupuje v církevní hierarchii a v roce 1729 se stává členem Direktorie reformované církve.

Na nově založené **Akademii** se stal ředitelem filologicko – orientálního ústavu (1710 – 1741), opakovaně byl volen viceprezidentem a od roku 1733 až do své smrti 1741 byl jmenován **jejím prezidentem**. Byl významným **hebraistou**. V Berlíně otevřel a provozoval **hebrejskou tiskárnu** a v hebrejštině publikoval své knihy. V době jeho prezidentování navázala Akademie živé kontakty a spolupráci s Akademií v Nancy, jejímž zakladatelem byl Stanislav Leszczyński (jako vévoda lotrinský), absolvent lešenského gymnázia a „spoluzák“ Jablonského. Zasluhou Jablonského byly navázány vědecké kontakty německo – polsko – francouzské. Ty se také promítaly do politických sfér.

Vědecké dílo Jablonského v oboru teologie bylo velmi ceněno a již v roce 1706 se stal doktorem teologie Oxfordské univerzity. Zabýval se rovněž školstvím a ještě v Lešně vydal program studia pro vyšší třídy gymnasia. Zpracoval a vydal souborná díla popisující historii křesťanství v Polsku a Litvě, věnoval se dějinám Jednoty bratrské. Historicky významným počinem bylo vydání Talmudu. Zasloužil se o postavení nové budovy gymnázia v Lešně. Svým vlivem umožnil českým exulantům založit berlínskou kolonii, dosud stojící a památkově chráněnou, **Rixdorf**. V příštím roce se bude vzpomínat jejího 275. výročí založení. Vnuk Komenského jako biskup vysvětil v roce 1734 na seniory „českomoravských bratří“ tesaře Davida Nitschmanna a hrabě von Zinzendorfa, a tak polská Jednota předala své svěcení zpět Českým a Moravským bratřím.

D. A. Jablonský se v roce 1688 v Lešně oženil s Barborou Fergushill(ovou) a v roce 1693 se jim narodil syn Pavel Arnošt (Ernst), pozdější profesor církevních dějin a religionistiky a významný biblista působící na univerzitě ve Frankfurtu nad Odrou.

Nesmíme zapomenout na staršího bratra **Jana Theodora Jablonského**, významného učence a kazatele. Další bratr, nejstarší, **Samuel Amos (Adam) Figulus** (1654 - ?) byl rovněž kazatelem Jednoty bratrské v Polsku a jeho vnuk Samuel Adam (1728 – 1771) byl „exulantským“ kazatelem v Husinci. Potomci husineckých, co zakládali Zelów, si s sebou jako vzácnou relikvii odnesli skleněný bohoslužebný kalich, který sem jejich kazatel přivezl. Od tohoto kazatele se dále vine stále žijící větev Komenského rodokmenu, rodina Kalliků a Wollenhauptů.

Daniel Ernst Jablonský, zakladatel a prezident Pruské královské akademie věd, biskup Jednoty bratrské, doktor teologie, biblista, hebraista, mecenáš etc., zemřel 25. května 1741 ve věku nedožitých 81 let v Berlíně a tam je také pochován. Data narození a úmrtí uzavírají dějinnou epochu plnou válek. Po válce třicetileté přichází období „potopy“, severní války, občanské války o královskou korunu. „Válku o polské dědictví“ střídá počínající válka o „dědictví rakouské“. Dílo Jablonského podává svědectví o naplněných snahách pokračovat v Komenského odkazu. Podářilo se mu realizovat mnohé z pansofických záměrů svého děda. D. A. Jablonský je představitelem výjimečného intelektuála vrcholného baroka, potomka českých pobělohorských exulantů, žijícího těžký život v těžké době trvalého válečného stavu s nadějným odkazem, že nemusí vždy platit staré latinské úsloví: „Inter arma silent Musae“. Dokázal, že i mezi zbraněmi není umění němé.

Jeho dílo tak naplnilo odkaz Jana Amose Komenského z Kšaftu: *„Zejména ty, dcerko milá, Jednoto polská, kterouž mi Pán Bůh uprostřed dnů života mého, když jsem v síle byla, pro ten cíl (jakž nyní vidím) zploditi dal, abys ty odrostouc chovačkou byla ostatních dítek mých... Prosím však tebe, pamatuj, z jakéhoš kmene pošla, abys révím dobrým vysazenou viničkou býti hleděla a neproměnila se v plané réví.“*

Josef Čáp

Závěrem

Děkujeme Vám, kteří jste finančně přispěli na naši činnost i vám všem, kdo ji jakýmkoli způsobem podporujete. Pro případné zájemce a ochotné dáorce uvádíme bankovní spojení občanského sdružení Exulant: **číslo účtu 209898309, kód banky 0800**. Potvrzení o výši finančních darů zasíláme na vyžádání.

Zcela výjimečně, ale přece, se setkáme s tím, že někdo nějaké číslo našeho věstníku neobdrží. Pokud se vám to stane, prosíme, ozvěte se. Věstník vychází dvakrát ročně, a to na jaře (před Velikonocemi nebo krátce po nich) a na podzim (zpravidla začátkem adventu). Věstníky jsou číslovány, takže i podle toho zjistíte, zda vám některý věstník nechybí.

Pokud byste měli zájem o některý z předchozích věstníků z posledních ročníků nebo ho postrádáte, máme jich ještě několik v rezervě. V případě zájmu vám je můžeme do vyčerpání rezervy zaslat.

Opět připomínáme, že podmínkou členství v našem sdružení není osobní "příslušnost" k exilu resp. návratu. Do svých řad zveme i sympatizanty zajímající se o naši činnost. K přihlášení se za člena stačí sdělit na adresu sdružení jméno a příjmení, datum narození, bydliště, příp. církevní příslušnost (sbor) a příp. vztah k pobělohorskému exilu (potomek, sympatizant, zájemce o historii apod.) Z každé přihlášky máme radost. Po obdržení přihlášky Vás zařadíme do adresáře pro zasílání věstníku. Pokud Vám můžeme věstník zasílat hromadně – prostřednictvím některého sboru nebo společně na něčí adresu, prosíme, dejte nám to vědět.

Prosíme, abyste nás informovali i o dalších změnách (přestěhování, úmrtí našeho člena apod.), abychom na ně mohli reagovat.

Prosíme faráře a kazatele sborů, do nichž zasíláme výtisky neoznačené jmény adresátů, aby nám sdělili, zda jsou tyto volné výtisky využívány, abychom případně upravili jejich počet.

Poznávací zájezd občanského sdružení Exulant
„Po stopách pobělohorských exulantů v Lužici
a misijní odkaz Jednoty bratrské“

ve dnech 17. – 19. června 2011

Program:

1. den – pátek: individuální ubytování v Liberci, večer v 18:00 hod. setkání ve sborovém domě sboru Bratrské jednoty baptistů na Malém náměstí č. 7 a přednáška PhDr. Milana Svobody, vedoucího katedry historie na TUL, o pobělohorském exilu.

2. den – sobota: odjezd autobusem v 8:00 hod. z Liberce od sborového domu BJB v Liberci, Malé náměstí č. 7. Návštěva exulantských památných míst Žitava (exulantská modlitebna, klášterní kostel), Grosshennersdorf, Herrnhut-Ochranov (kostel, archiv, hřbitov, muzeum), Zhořelec, Gerlachsheim – Grabiszyce Dolne (český exulantský kostelík). Předpokládaný návrat: mezi 21. – 22. hod.

3.den – neděle: evangelizační shromáždění v Liberci.

Ubytování v Liberci si účastníci hradí sami individuálně, pro zájemce můžeme zajistit ubytování /penzion, motel/ v ceně okolo 500,- Kč za 1 nocleh, méně nároční mohou přespat ve vlastním spacáku v modlitebně BJB. Chcete-li si ubytování v penzionu zajistit sami, doporučujeme

<http://www.liberec-ubytovani.cz/pytloun-v-cr-1-303.html>; <http://www.interhostel.cz/>.

Cena za dopravu autobusem (kromě ubytování) je také **500,- Kč na osobu**. Platba bude vybírána při nástupu do autobusu. Dále je třeba počítat s částkou **asi 10 EUR** na vstupy do muzeí.

Přihlášky, prosíme, zasílejte do 15.4.2011 na adresu: Mgr. Pavel Čáp, Brechtova 4/778 (schránka č.25), 149 00 Praha 415, email: pavel.cap@email.cz, telefon: 604 175 061. V přihlášce uveďte: jméno a příjmení, adresu, mail, telefon a zda žádáte o zajištění noclehu.

Informační věstník občanského sdružení EXULANT, vydává občanské sdružení EXULANT. Vychází 2x ročně. Sídlo občanského sdružení i redakce: Praha 1 – Nové Město, Jungmannova 9 – Husův dům, PŠČ 110 00, Česká republika, http://exulant.evangelnet.cz ISSN 1801-514X
